

יְרַמֹּת זֶה רַמַּת בַּיִת שְׁמֵשׁ

זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה

לֵא

כְּזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה

סְגִיּוֹת חֲמוּרוֹת
הַלְכָה
הַסְטוֹרִיָּה
אַרְכֵיאוֹלוֹגִיָּה
וְעוֹד

עִם תְּשׁוּבַת מֶרֶן הַגָּאוֹן רַבֵּנוּ חַיִּים קֵינִיבְסְקִי שְׁלִיט"א
בְּדִין מְגֵרֶשׁ

בס"ד
מהדורה רביעית תש"פ
נכתב על ידי יוסף חיים כהן זלכ"ה

© כל הזכויות שמורות

רחוב נחל זוהר 4 רמת בית שמש א' | דא"ל: Z0504160252@GMAIL.COM | פל': 0504160252

דברים אחרים

תהלה לה' על רובי חסדיו שבכל רגע, ועל שזיכני בשנים האחרונות להביא את ענינה של ירמות העתיקה למודעות תלמידי החכמים שליט"א. ואף נתתי שמחה אל ליבי, בראותי שאכן משנה לשנה מתרבים המעיינים בסוגיא נכבדה זו, כדרכה של תורה. והנה את המאמר הראשון פרסמנו בס"ד בשנת תשע"ב, ואז הדברים היו לחידוש ולפלא גמור גם אצל ותיקי תושבי בית שמש.

ומשמיא קא זכו לי וגלגלו זכות על ידי שעתה הדברים ידועים ומפורסמים בשערים המצויינים בהלכה.

לשון החיבור הזה נערך באופן שמשמעותו היא להביא את הדברים לפני לומדי התורה על מנת שיתבררו ויתלבנו הדברים.

ורבים שואלים אותי מה באמת נראה לי לעניין דינא לגבי תל ירמות, לאחר כל כך הרבה שנים שזכוני מן שמיא לעסוק בעניין.

ויש לחקור אם זה מהדברים שעליהם נאמר דכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. ובפרט שבעוה"ר רוח ההשכלה העתיקה עודנה מרחפת על רבים וטובים אפילו מקרבנו פנימה, שבתמימות ליבם סבורים הם שכבוד וגדולה יש לכל מי שמטיל ספק גם בדברים שיש להם ראיות ברורות וחזקות. ואינם יודעים מה היתה המטרה של אלו שהמציאו את הגישה הזו, וכמה חללים הפילה. וזה ממש דעת עמי הארצות שהיא להפך מדעת התורה, שהרי בדיני התורה מכריעים אפילו באיסורים החמורים כאשר איש וכדומה על פי רובא וחזקה וסימנים דאוריתא, וגוי מסיח לפי תומו, וכדומה.

אבל לנגד עינינו עומדת משנתו של רבי אלעזר בן עזריה שאמר הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצריים בלילות, עד שדרשה בן זומא. ושמא ראשונים כשרפים באו ללמדנו בזה אף לדור אחרון שאין לאדם לכבוש מלומר את מה שזיכוהו משמיא בחלקו בתורה, אלא שאיני אומר קבלו דעתי חס ושלום, אך כן חובה היא עלי לומר שלאחר כל כך הרבה שנים שזכיתי לעסוק בנושא, ביחד עם הרבה תלמידי חכמים, אפשר לומר בודאות גמורה שהחומה הקיימת היום היא החומה שהיתה בוודאי בימי יהושע בן נון. וכמו כן לכאורה ודאי גמור הוא שהתל שלפנינו הוא הוא העיר ירמות המוזכרת בספר יהושע.

ומיהו לעניין מעשה יש לומר דכל עוד שהרוב קוראים בי"ד, עדיף לקרוא עמהם ולצאת ידי חובה אף על פי שזה בדיעבד, והעיקר שלא להרבות מחלוקות בישראל, למען תרבה הדעת ותרבה האמת, כאשר האמת והשלום אהבו.

יוסף חיים
כהן זלכ"ה

תָּכֵן הַעֲנִינִים

פָּרָק א / יָרְמוּת, זוֹ רֵמַת בֵּית שֶׁמֶשׁ, מִקְפַּת חוּמָה..... א

א. יָרְמוּת זוֹ רֵמַת בֵּית שֶׁמֶשׁ..... א

ב. יָרְמוּת מִקְפַּת חוּמָה..... א

ג. סְכּוּם..... ג

ד. הֶרְחֵבָה בְּעֵינָי זֶהוּי מְקוֹם עַל פִּי שָׁם..... ד

ה. הוֹסְפוֹת..... ה

פָּרָק ב / בֶּן ט"ו שֶׁקָּרָא בִּי"ד אִם יָצָא יְדֵי חוּבָה..... ו

פָּרָק ג / הַתְּקַנָּה שֶׁהַמוֹקְפִין יִקְרְאוּ בְּט"ו..... ז

א. הַמְּקוֹר שֶׁמוֹקְפִין קוֹרִין בְּט"ו..... ז

ב. ג' דְּעוֹת לְפִי אֵיזָה דוֹר קוֹבְעִים מֵה נֶחֱשָׁב לְמַקְרָה..... ז

ג. טַעַם הַשִּׁיטָה שֶׁמַּקְרָה הוּי לְפִי יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ..... ח

ד. מִדּוּעַ תָּלוּ אֶת הַמְּקוֹפִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְלֹא בִימֵי מֹשֶׁה..... י

ה. מִדּוּעַ חִלְקוּ אֶת מִצְוֹת פּוֹרִים לְשָׁנֵי יָמִים..... י

ו. דִּישׁ עֲנִין שֶׁבְּאַרְצָ יִשְׂרָאֵל יֵהוּי הֶרְבֵּה מִקּוֹמוֹת שֶׁקּוֹרְאִים בְּט"ו..... יא

פָּרָק ד / אִם צָרִיף שִׁתְּיָהּ שֶׁהִקְרָה וּלְבַסּוֹף יָשָׁב / וְאִם צָרִיף שִׁדְּוֵרוֹ בָּה

יִשְׂרָאֵל..... יא

א. גָּדְרֵי דִין הִקְרָה וּלְבַסּוֹף יָשָׁב..... יא

ב. חֲדוּשִׁים לְדִינָא שְׁעוֹלִים מִדְּבַרֵי הַר"ן..... יד

ג. הַשְּׁלֵמוֹת..... יד

פָּרָק ה / דִּין עִיר חֲרֻבָה..... טז

א. מִקְפַּת שֶׁהִיא חֲרֻבָה, מְתֵי קוֹרְאִים בָּה..... טז

ב. אִם יֵשׁ דִּין סְמוּךְ וְנִרְאָה, לְעִיר חֲרֻבָה..... יז

ג. הַלְלָה..... יט

פָּרָק ו / דִּין מוֹקְפִין שֶׁל חוּץ לְאַרְצָ..... יט

א. אִם בַּחוּץ לְאַרְצָ קוֹרְאִים בְּט"ו בְּעִיר שֶׁהִתְהַ מִקְפַּת בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן..... יט

פָּרָק ז / דִּין עָרִים הַמְּסוּפָּקוֹת..... כב

א. מְתֵי יִקְרְאוּ הָעָרִים הַמְּסוּפָּקוֹת..... כב

ב. השלמות..... כד

פָּרָק ח / עֲשֶׂרָה בְּטָלְנִין ..... כד

פָּרָק ט / אַרְכֵיאוֹלוֹגְיָה ..... כה

א. דברי הקהלות יעקב בענין הארכיאולוגים..... כה

ב. מאמרו של הרב יהודה לנדי שליט"א בגליון קלמוס אדר ב' תשע"ו 'מהו הממצא הארכיאולוגי של תל ירמות'..... כה

פָּרָק י / אִם מוֹתֵר לְגוֹר וְלִבְנוֹת פְּתִים פְּאַלְפִים אָמָה הַסְּמוּכוֹת לְחֹמַת יְרֵמוֹת ..... כז

פָּרָק יא / יֵשׁ קִדְשָׁה יְתֵרָה בְּעִיר מְקַפֶּת חוֹמָה ..... כז

פָּרָק יב / תְּשׁוּבַת מְרֵן שֶׁר הַתּוֹרָה רִבְּנוּ חַיִּים קִנְיַבְסְקִי שְׁלִיט"א ..... כז

ירמות – ודין מקפת חומה

העיר ירמות, ולא נפל בזה חולק או מחלק, עד עצם היום הזה.

פרק א / ירמות, זו רמת בית שמש,

מקפת חומה

א. ירמות זו רמת בית שמש

והעיר שנקראה בשם ירמות בימי 'פית שני', היא העיר ירמות שהוקרה בספר יהושע, בזמן שכבשו את הארץ. כדאיתא בספר נחמיה, שאחת הערים שהיו בימי בית ראשון וחרו לגור בהם כשעלו בימי עזרא, היא העיר ירמות. דכתיב: ואל החצרים בשדותם מבני יהודה ישבו בקרית הארבע ובגתיה ובדיבן ובגתיה וביתקצאל ובחצריה: (נחמיה יא, כה). ובעין רמון, ובארבעה ובירמות (שם יא, כט). אם כן ירמות שלפנינו, היא העיר ירמות שהיתה בזמן בית ראשון, ובזמן שהושע כבש את הארץ.

רמת בית שמש ד' נבנית בסמוך למקום שהוא העיר 'ירמות', כמבאר בספר חוג הארץ לבעל מרכבת המשנה (באות ט), ובספר תבואת הארץ לר' יהוסף שוארץ (פרק ג תלוּקת הארץ ל'א מלכים ה), ובספר ארץ ישראל ושכנותיה, (עמ' 384). ואף על פי שאין בונים בתים בעצם מקום העיר ירמות, מפל מקום העיר ירמות מקבלת בתוך שכונות רמת בית שמש. פי רמת בית שמש ד' לרומה ולמערכה של ירמות, ורמת בית שמש ג' למזרח ירמות, ורמת בית שמש א' לצפונה. וגם שכונת רמת בית שמש ד' סמוכה כל כך לחומת העיר ירמות ממש, עד שאין אלא כשבועים מטר מחומת ירמות, לבית הראשון שבקמה ד'. (ובדאי שעד הקביש שלפני הבית יש פחות משבועים מטר, שזה פחות מקמ"א אמה ושיירם. ובקביש נחשב חבור לענין עבור העיר, שהרי נהרות נחשבים לחבור מחמת שהיו מכבסים שם אף על פי שלא היו דרים שם, ואם כן כל שכן דקביש שווסעים בו ודאי נחשב לחבור. וקל וחמר שאם גם הולכים בו שהוא נחשב יותר לחבור לעיר. כן כתב בגליון בית מן 203 צו תשע"ט)

ב. ירמות מקפת חומה

והעיר ירמות, היתה מקפת חומה בימי יהושע בן נון, כדכתיב בספר יהושע: 'ירמות' ועדלם וכוה ועזקה (יהושע טו, לה). ובהמשך כתוב: ויגדרות בית דגון ונצמה ומקדה ערים שש עשרה, ויחצריהן (פסוק מא). הרי שלירמות היתה חצר. וכל עיר שיש לה חצר, היא עיר מקפת חומה. כמבאר ברש"י דחצר שיה רק לעיר מקפת חומה. (יהושע יג כח. ועין במצודת ציון שם. וצריך באור מדוע לא פראשו כן כבר לעיל בפסוק כג.)

ומלבד מה שהעירו לנו חכמינו, שזוהי העיר ירמות, צריך לדעת שבמקום זה גרו אנשים באפן קבוע מימי בית שני ועד לפני מאה שנה, ותמיד נשאר שם המקום אותו הדבר (אם כי בהקטיות שונות, ירמות, ירמס, ירמכוס, ירממיה, ירמוק, ירמוף). ולא ידע כל הדורות כתבו כולם על מקום זה, שהוא

וכן במלחמת חמשת המלכים עם יהושע, כתוב: וישלח אדני צדק מלך ירושלם, אל הוהם מלך חברון ואל 'פראם מלך ירמות' ואל יפיע מלך לכיש ואל דביר מלך עגלון לאמר: עלו אלי ועזרני, ונכה את גבעון פי השלימה את יהושע ואת בני ישראל: ויאספו ויעלו חמשת מלכי האמרי, מלך

ירמות זו רמת בית שמש | זמנו של זה לא בזמנו של זה ב

ירושלם מלך חברון מלך ירמות מלך לכיש מלך עגלון הם וכל מחניהם ויחננו על גבעון וילחמו עליה (יהושע י, ג ה). וזאת המלחמה שבה השליף ה' אבנים גדולות מן השמים ונהרגו רבים. ואז אמר יהושע את השירה שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון (יהושע י, יב). ובסופה הכו בני ישראל את האמוריים מפה גדולה מאד עד תמם. ולכדו את חמשת המלכים, וצוה יהושע לקצינים ששימו את רגליהם בצואר המלכים, ונהרגו, ויהלם. פן יאכדו כל אויביך ה'. ונאמר (שם יד) ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמע ה' בקול איש, כי ה' גלחם לישראל (יהושע י, יד).

אבל ירמות, (א) גם יש עליה מסרת, שקאן מקומה יכמו שכתבו בספרים הקדושים הנ"ל. (ב) וגם מבאר שהיתה מקפת חומה בימי יהושע בן נון. (ג) וגם מבאר שהיושע קבשה, והוריש.

ועוד מעלה רביעית יש לירמות, שהוא בבחינת סימן מבהק שהמקום היה מקף חומה בימי יהושע בן נון. ותחלה נקדים, שהרי מבאר במסכת בבא מציעא (ועוד), שגם למאן דאמר סימנים לאו דאורייתא, מפל מקום, אם הסימן מבהק, מסתמכים עליו אף לענין דאורייתא. ובכגון סימן של גרב בצד אות פלונית, מהני להתיר על פיו אשת איש לעלמא, אף על גב דהוי ערוה חמורה.

ובסוף כתוב (פסוק ט): ויהי ככלות יהושע ובני ישראל להכותם מפה גדולה מאד עד תמם והשרידים שרדו מהם ויבאו אל ערי המבצר: ומאחר שנאמר ערי המבצר בה' הידיעה, אם פן ערי המבצר שאלהן ברחו השרידים, הם חמשת הערים שהזכרו בתחלה, ונהרי ירמות אחת מהן, וממילא אתה למד גם מפאן שירמות היתה עיר מבצר מקפת חומה בימי יהושע בן נון, עליו השלום.

והיושע קבש את ירמות, והוריש לה בני ישראל, כמבאר ברמב"ן על התורה בפירשת חקת (פרק כ יח) שכתב וזה לשונו: ומנהג הפתוב להזכיר שם גדולי המלכים אשר 'ירשנו' את ארצם, כענין שהזכיר ביהושע חמשת מלכי האמורי, אדני בזק מלך ירושלם, והורם מלך חברון, ובראם מלך 'ירמות', ופייע מלך לכיש, ודביר מלך עגלון, ויובב מלך חצור. ושאר המלכים הזכרים במספר ולא בשמות. עד כאן לשונו. הרי מבאר בדבריו, להדיא שירמות נקבשה על ידי יהושע, ואף הוריש.

נמצא שהעיר ירמות שונה מיתר ערי הארץ 'המסופקות' אם הם מקפות חומה מירמות יהושע בן נון. כי כל הערים המסופקות: או

וכאן יש סימנים מבהקים שהעיר הזו שבמקום הזה, היתה מקפת חומה בימי יהושע בן נון. כי החומה שהיתה אז, עודנה בגויה וקיימת. והסמנים שיש כדי לדעת מתי נבנתה החומה, הם בבחינת סימן מבהק לענין שבנדאי נבנתה הרבה לפני ימי יהושע. וגם היום יש הרבה יראי שמים בתלית, שהם מהעוסקים בלמוד העבר, על פי דברי עתק המתגלים, ומעידים שהדברים ששל פיהם ברוי את ענין המקום הזה, אין בהם אפילו שמץ של דעה שאינה מתאימה לדברי תורתנו הקדושה, שבכתב ושבועל פה, וכדעת רבותינו מצתיקי השמועה. ובנוסף לזאת, מצינו שסמכו חכמים על קפילא ארמאה, אפילו בעניני אסור והיתר התמורים, כל שאין בדבריו מניית חס ושלום. ובפרט לאומן, שיש לו תזקה דלא מרע לאומנותיה. (ובסייעתא

והיושע בן נון. כי כל הערים המסופקות: או

גרו במקום זה ברציפות, מאז ועד עתה. וזה מה שיש לפגינו ברמות.

ב. ועוד, הנה חכמי ישראל אשר ממימיהם אנו שותים, שעסקו בתאור מקומם של ערי ארץ ישראל, הרחיבו לבאר את הספקות שנפלו בכל מקום ששמו אינו ודאי בהחלט, ואילו לגבי ירמות כולם סמכו פה אחד, שכאן ירמות האמתית. ואף אחד לא העלה בזה ספק, ואין על כך שום עורר. והחסרון היחיד הוא רק מצדנו, שאיננו מודעים לדבר. ואם בן מצוה לפרסם הדבר.

ג. ועוד יש לדעת שהחומות והבצורים והארמונות, וכן יתר המבנים שקימים עד עצם היום הזה בירמות, הם עצמי מימדים, באפן שאין לו אף ורע בכל המונח התיכון, ולא רק בארץ ישראל. ואין שום צל של ספק בכך שהם היו קיימים בודאי הרבה קודם לימי יהושע בן נון. ומכיון שהכל קיים בשלמות מפלגה עד היום, ממילא זה היה קיים בפועל שיהושע נכנס לארץ, ולא יתכן שיזכירו בספר יהושע את כל העצרות הקטנות שסביב לעיר הגדולה הזו, ואילו מהעיר הזו יתעלמו לחלוטין. ומלשון הפסוק משמע שירמות היתה עיר מפורסמת ביותר ושלישית בחשיבותה רק לירושלים וחרון, שנאמר וישלח אדני צדק מלך ירושלים, אל הוהם מלך חרון ואל פראם מלך נרמות ואל יפיע מלך לכיש ואל דביר מלך עגלון. ומכך שמלך ירושלים בראש, ומלך חרון שני לו, ומלך ירמות שלישי להם, שמע מינה שמנאם לפי סדר חשיבותם, וירמות שלישית בחשיבותה רק לירושלים וחרון.

ד. ברוב אלקינו שבראנו לכבודו, והבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת. תורת ה' תמימה, מלמדת אותנו כיצד לגשת לספקות. ויש מי שחושב שמכריעים ספק רק על פי ודאות גמורה. אבל צריך לדעת שלא כף היא דרקה של תורה שבעל פה,

דשמא במהדורה הסודמת הרחבנו בעגנו נאמנות גוי, עין שם.

ועוד הנה, בכל ירמות כמעט ואין קברות, אף על פי שבכל ההרים והגבעות שסביב לירמות יש מערות קבורה למאות ולא לפים, וזהו תימה גמור. אף לפי המבאר שירמות היא עיר מקפת חומה, מובן היטב מדוע כמעט ואין שם קברות, דתנן במסכת פלים (פרק א משנה ו ומשנה ז): עשר קרשות הן, ארץ ישראל מקדשת מכל הארצות וכו'. עצרות המקפות חומה, מקדשות ממנה, שמשלחין מתוכן את המצרעים, ומסבין לתוכן מת עד שיצרו, יצא אין מתזירין אותו עד כאן. ואם בן הלכה היא שבעיר מקפת חומה אין לקבור מתים (מדרבנן), ומעתה מכאן יש לנו ראיה נוספת שנהגו במקום זה מנהג קדשת עיר מקפת חומה מימות יהושע בן נון.

ג. סבוים

מה שיש החושבים, שזיהוי המקום בירמות המקראית, מתבסס אף ורק על המיון השמות 'ירמוף' ודומיו, ל'ירמות', אינו נכון כלל.

א. כי לא מדבר כאן בכפר ערבי שנבנה על חרבות משהו עתיק, ונתנו לו שם, עם צליל דומה. אנו עוסקים במקום שהיה מושב ברצף מתקופת בית שני, עד היום (לפני פחות ממאה שנה). ומכיון שבזמן בית שני קראו למקום זה בשם ירמות, ודאי שזוהי ירמות המקראית. כי בנחמיה (יא כה-כט) נאמר שכאשר בני ישראל שבו מגולת בבל, הם חזרו לאותה ירמות שהיתה נקראת בימי יהושע בשם ירמות.

והגע עצמך, מה הראיה הגדולה ביותר שנתן להביא למקום, לומר עליו שהוא מקף חומה מימי יהושע בן נון, באפן שלא יפול בזה שום ספק. והתשובה היא, שבודאי הדבר היחיד שיכול להיות, זה אם

יִרְמוֹת זֶה רֵמֶת בֵּית שְׁמֶשׁ | זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא בְּזַמְנוֹ שֶׁל זֶה ד

שְׁנַמְסָרָה לָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהָדָר קָבְלוּהָ בִימֵי אַחַשְׁוֶרֶשׁ. כִּי כָל דִּינֵי תְּחִלָּה, תְּחִלָּה קָבְלוּהָ, וְתִזְקָה דְּמַעֲיָקְרָא, וְדִינֵי רוֹב, וְקָרוֹב, וְכַדוּמָה, הֵן הֵן גּוֹפֵי תוֹרָה, שְׁמִקְרִיעִים עַל פִּיהֶם בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת, וּבְאֶסוּרֵי קְרִיתוֹת, בֵּין לְהַקְלִל וּבֵין לְהַחְמִיר, אִף עַל פִּי שְׁבִהֶרְבָּה פְּעָמִים הַדָּבָר קָרוֹב אֶל הַסֶּפֶק יוֹתֵר מִן הַיִּשָּׁר. וְיָמָּה לָנוּ מִפְּרָסָם יוֹתֵר מִדִּין עִיר שְׁיֵשׁ בָּהּ ד' תְּנִיחוֹת מוֹכְרוֹת בָּהּ בְּשָׂר שְׂאִינוֹ כָּשֶׁר, וְזוֹ מוֹכְרוֹת בְּשָׂר כָּשֶׁר, וּפְרֵשׁ מֵאֲחָד מֵהֶן, וְלֹא יָדוּעַ מֵהֵיכָן,

ד. הַרְחֵבָה בְּעֵנָן זֶהוּ מְקוֹם עַל פִּי שֵׁם

עֵין בְּהַעֲרָה, שֶׁהִבְאֵנוּ בְּסִיעָמָא דְשִׁמְיָא אֶת מֵאֲמָרוֹ הַחֲשׁוֹב וְהַנִּכְבָּד שֶׁל יְדִידֵי הַרֵב דְּדוֹר קִהְלַת שְׁלִיט״ו מִבֵּית שְׁמֶשׁ בְּחַבּוּרוֹ הַנִּפְלָא 'חֹמַת בֵּית שְׁמֶשׁ'.*

* הַרֵב דְּדוֹר קִהְלַת שְׁלִיט״א עָשָׂה חִבּוּר נִפְלָא וּמְקִיף בְּשֵׁם 'חֹמַת בֵּית שְׁמֶשׁ', שֶׁהוּא קִילּוּרִין לְעֵינַיִם. וּבְתוֹךְ הַדְּבָרִים כָּתַב מֵאֲמָר נִכְבָּד וְחֲשׁוֹב בְּעֵנָן זֶהוּ מְקוֹם עַל פִּי שְׁמוֹ, וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרָיו.

רַבִּי אֶשְׁתּוּרֵי הַפְּרָחִי שָׁחִי לִפְנֵי 700 שָׁנָה, כּוֹתֵב בְּסִפְרוֹ בְּפִתּוֹר וְפָרַח, 'כִּי הָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת וּבִשְׁמוֹתֶיהָ רַבָּה, וְהַשִּׁינּוּי בְּשִׁמּוֹת מְעַט הוּא'. (עֲמוּד תַּרְל"ב). וְאוֹדִיעֶךָ כִּי שִׁמּוֹת הַעֲוִרוֹת וְהַנְּהוּרוֹת הַכּוֹתוּבִים בְּכַתְּבֵי הַקִּדְשׁ שֶׁבְּכַתְּבֵי וְשֶׁבַע פָּה, שְׁמַעַט הוּא מָה שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמֵם בֵּין הַיִּשְׁמְעָאִלִּים. (שֵׁם עֲמוּד רַמ"ה).

לְאַחַר אֵלֶּפֶי שָׁנוֹת גְּלוּת, נוֹתְרוּ לָנוּ מֵהַעֲבָר הַמִּפְאָר עַת לְשִׁבְנוּ בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֵאוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרַבּוֹת עֲרִים עֲתִיקוֹת פְּזוּרִים לָנוּ בְּכָל הָאָרֶץ. תּוֹפְעָה יְחִידִית וּפִילִיאִית שְׂאֵין לָהּ אֶחָ וְרַע בְּכָל הָעוֹלָם, הִיא שִׁמּוֹת הַתְּרַבּוֹת שֶׁנִּשְׁתַּמְרוּ לָנוּ. תּוֹפְעַת שְׁמוֹר הַשִּׁמּוֹת הִיא יְחִידִית מִשּׁוֹם שִׁשְׁמּוֹת בְּמִקּוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּעוֹלָם כְּמַעַט וְלֹא הִשְׁתַּמְרוּ. הִיָּה נְהוּג שֶׁכָּל כּוֹבֵשׁ וְעַם חָדָשׁ שֶׁבָּא לְשׁוֹן בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, אֵינוֹ מְשַׁמֵּר בְּדָרֶךְ כָּל אֶת הַשִּׁמּוֹת שֶׁל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ לִפְנֵי, אֶלָּא מְחַלְפִים בְּתַדְשִׁים, עַל מִנַּת לְשַׁכַּח אֶת הַעֲבָר שֶׁל הָעַם שֶׁהָיָה לִפְנֵי, וְהַלְטָבִיעַ חוֹתְמוֹ הַחָדָשׁ עַל הַמְּקוֹם.

הַרֵב יוֹאֵל אֶלְעִיזוֹר הַגְּדִיר זֹאת בְּגִדְרָא יַסְ תְּרַבּוֹתֵי, הַמֵּאֲפָשֶׁר לָנוּ לְשׁוֹב אֲחֵרֵי שָׁנִים רַבּוֹת

אֶל אָרֶץ הַתַּנְּיָד. מֵהוּ הַהִסְבֵּר הַהִסְטוֹרִי שִׁינְתָן לְכַאֵר תּוֹפְעָה זֹאת.

אֶפְשָׁר לְרֵאוֹת בְּמַעֲרַכַת הַשִּׁמּוֹת שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל וּשְׁכֻנוֹתֶיהָ מְעִין צִלוֹם שֶׁל מִצְבֵּ לְשׁוֹנֵי קְדוּמִים. כִּי רַק בְּמִקְרָים מְעַטִּים מְצִינוּ שְׁשִׁמּוֹת זָרִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּמִכּוֹן לְעָרֵי אָרֶץ יִשְׂרָאֵל (בְּתַקּוּפָה הַהִלִּינִיסְטִית, בְּתַקּוּפָה הַרומִית, וּבְתַקּוּפָה הַבִּיזְנְטִית, וְשׁוֹב אַחַר כֶּף בִּימֵי שְׁלִטוֹן הַצִּלְבָּנִים), הַשְּׂאִירוֹ אֶת רְשׁוּמָם לְדוֹרוֹת, וּמֵהֶם כְּגוֹן בְּנִיָּאס, טְכָרְיָה, בְּרִדוּוִיל, אַקְאֶבְלָא. אָבֵל בְּרַבֵּם הַמְּכִרְעֵי שֶׁל הַמְּקָרִים הָיוּ הַשִּׁמּוֹת הַחֲדָשִׁים מְשֻׁמָּים רַק בְּמַעֲרַכַת הַמְּנַהֲלִית הַחֲדָשָׁה, וְאֵילוֹ עַם הָאָרֶץ הַמְּשִׁיף לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁמּוֹת הַקְּדוּמִים, וְאוֹתָם הַעֲבִיר לְדוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרָיו.

לְעֲרָבִים יֵשׁ בְּהַקְשָׁר זֶה תְּפִקִיד מְכִרְעֵי. מִצְד אֶחָד אֵין לָהֶם קָשֶׁר לְמַקְרָא וְלְעוֹלָמוֹ, וְלִפְיֶךָ עִדּוּתָם הִיא בְּחֻזְקַת עִדּוּת אוֹבְיֶקְטִיבִית, שֶׁל נְכַרֵי מִסִּית לְפִי תַמּוֹ. מִצְד הָאֲחֵר, בְּנִגּוּד לְכּוֹבָשִׁים אֲחֵרִים שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הִיָּתָה לְעֲרָבִים שׁוֹם נְטִיָה לְתַת לְמִקּוֹמוֹת שִׁמּוֹת חֲדָשִׁים, וְהַשִּׁמּוֹת הַעֲתִיקִים נִשְׁמְרוּ בְּפִיהֶם בְּאֶפְסָן טְבָעִי. גְּדוּמָה שְׂאֶפְשָׁר לְרֵאוֹת בְּמַעֲרַכַת הַשִּׁמּוֹת הַעֲרָבִיִים שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, עִדּוּת שְׁטַח הַמְּשַׁקְפֶת בְּמִדְרָה רַבָּה אֶת מִצְבֵּ הַשִּׁמּוֹת לִפְנֵי 1370 שָׁנָה, לִפְנֵי הַכּוֹבֵשׁ הַעֲרָבִי.]

בְּהַסְתַּקְלוֹת הַסְטוֹרִית, אֶפְשָׁר לְחַשֵּׁב שֶׁהַסְבָּה הִיא רִיחּוּקָה שֶׁל הָאָרֶץ מִמְּכָרְזֵי הַשְּׁלִטוֹן בְּתַקּוּפוֹת הַעֲרָבִית הַנְּעוֹת־מִנִּיּוֹת, שֶׁבְּגִלְגָּלָה הַנִּיחוֹת הַשְּׁלִיטִים לְשִׁמּוֹת לְזוֹם זְרִיקָה טְבָעִית.

ה. הוספות

כל עיר, גם אם לא בדיוק גמור, וטוב מרצה עינים.

ב. בית שמש היא אחת מגבולות יהודה, (שופטים טו י). וכן צרעה ואשתאול היו גבול יהודה. (טו לג). וגבולות אלו הם גם גבול שבט דן. פדתיב לקמן (יט מ-מא) למטה בני דן למשפחתם יצא הגורל השביעי: ויהי גבול נחלתם צרעה ואשתאול ועיר שמש: ומפרש רש"י צרעה ואשתאול משל יהודה היה ונפל גורל בני דן סמוך להם.

א. בזמן כבוש יהושע את הארץ, הזכרה כמה פעמים העיר 'ירמות'. ומבאר בנביא שהעיר ירמות (שבנחלת יהודה) היתה בין בית שמש בצפון, לבין צדלם בדרום. ובאמת המקום שמעידים עליו שהוא העיר ירמות, בית שמש לצפונה וצדלם לדרומו. וכל מי שעורף מסע באזור שבין בית גוברין לבין שער הגיא, ובקדו ספרי יהושע שופטים, יכול לשער לבדו את האזור של

בתמשה מקורות הסטוריים שהיו לפניו, ואף שוטט בארץ, ראה את האתרים כמו עיניו, ושוחח עם אנשי הסביבה. כך מהנה האונומסטיקון של אוסביוס מקור אמין המשיח לפי תמו, ומתעד את שמור השמות בארץ ישראל כפי שהיה ידוע בתקופתו לפני 1650 שנה. בתקופה זו היו האמוראים הם העידו בעצמם על מקומות הידועים להם במסורת כמקפים מימות יהושע בן נון. בתקופה ההיא האוכלוסייה היהודית בארץ עוד מנתה מאות אלפי יהודים. בערב היציאה לעמק הגלות, והנתיק מארץ הקדש, הקשר למסורת אודות זיהויים של המקומות התנכיים בני אלפי השנים, עוד היה חי בקרב בני אותה תקופה, והזיהויים לשמות הערים והמקומות עוד היו ידועים.

אוסביוס תיעד בצורה מדיקת את מקום המקומות, ומרחקם במילים רומיים מערים אחרות ידועות. הצלחה בין שמות שהוא מוסר לנו, למקומות עם שמות שנשמרו לנו עד היום, מעידה על אמינות דבריו.

כמו כן היא גם מעידה לפיון השני. שמורי השם הערביים אכן אמינים, ומאפשרים לנו לזהות באפן ודאי מאות ערים בארץ. בכך מתעורר מתדש באפן מפלא עדות אותנתית הממשיכה את הידוע בארץ ישראל עוד טרם גלינו מארצנו. [עבודה זו עשה הרב פ' אליעזר בספרו 'מקומות קדומים בארץ ישראל'].

בהיבט שמעל ההיסטוריה נדמה לי שמותר לנו לחשוב כאן על דברי הנביא ירמיהו בנבואת הנחמה הגדולה שנשא בפני הגולים לבל, 'הציבי לך צינים, שמי לך תמרורים, שתי לבך למסלה דרך הלכתה, שובי בתולת ישראל שבי אל עירך אלה'. (ירמיהו לא כ). [מתוך מאמר 'שמות ישובים בארץ ישראל כקסיס לתקורת עברה, שברחון הא' לידעת הארץ, 'צידה לדרך' אדר א גליון ראשון].

אשור וחזק האמינות של שמורי השם אנו מקבלים על ידי הצלחה בין מאות המיקומים שהתנ"ך מציין לערי הארץ, בספר יהושע בפרט, ובשאר ספרי התנ"ך, לבין המקום הגאוגרפי הנוכחי של השמות שנשמרו לנו. והתאמה בין הדברים היא מדהימה.

הגמה קטנה מתוף מאות שמות, של התאמה לפסוקים: במדבר יהודה יש את חירבת מעין, חירבת פרמיל, נטה, וזין, אלו שמות שנשמרו לנו עד היום באזור קטן, במרחק של קילומטרים ספורים אחד מהשני, ותואמים לחלוטין את מה שהפסוק מתאר בערי נחלת יהודה באזור: 'מעון פרמל וזין ויוטה' (יהושע טו, נה).

תיעוד נדיר למצבה הגאוגרפי של ארץ ישראל מתקופת האמוראים, נשמר לנו בספר קדום שנכתב על ידי דמות בשם אוסביוס. הוא כתב ספר (אונומסטיקון) המתעד מאות מקומות בארץ ישראל, ומשנה אותם עם המקומות המזכרים בתנ"ך. ככל הנראה ערך אוסביוס

ירמות זו רמת בית שמש | זמנו של זה לא בזמנו של זה ו

ולמרות שהמשות המלכים יצאו להלחם עם יהושע בגבעון. מכל מקום בסוף המלחמה האנשים ברחו חזרה עד עזקה ומקרה, שנאמר ויפסם עד עזקה ועד מקרה. וילקמן (טו לה) נאמר דעזקה סמוכה לשוכו ועדלם. ועדלם נמצאת ליד ירמות.

ה. לגבי מה שנאמר על סוף המלחמה (בפסוק כ): ונשרידים שרדו מהם ויבאו אל ערי המבצר. יש לומר דהטעם שלא נאמר ויבאו אל 'עריהן' סתמא, זה כדי להשמיענו שהם היו מבצרות, כי עד כאן לא נאמר מפרש שהם היו מבצרות. וכמו כן רצה להשמיענו את הטעם, מדוע בחרו לבוא לערים אלו, ולא לערים אחרות. והיינו משום שהם היו מבצרות.

פְּרָק ב / בן ט"ו שְׁקָרָא בִּיד אִם יֵצֵא יְדֵי

חֻבָּה

א. מביא הר"ן דבירושלמי איתא דיי"ד זמן קריאה לרב העולם, ולכן בערים המסופקות יש לקרא רק ביי"ד ולא בט"ו. ואם כן לפי הירושלמי עולה דכן ט"ו שְׁקָרָא בִּיד יֵצֵא יְדֵי חֻבָּה. וכן הורו הגאונים.

וְחִבְבוּ הַפְּרִי מְגִדִים (במשבצות זָהָב בְּסִימָן תּרַפַּח סְעִיף קָטָן ב) וְהִגְרָא (תרפח לסעיף ד) דְּכֹנֶנֶת הִירוּשָׁלַיִם לומר שפְּלֶם יֵצֵאִים בִּיד.

אָבֵל הַרְמַב"ם פֶּסֶק דְּבַעֲרִים הַמְּסוּפָּקוֹת יֵשׁ לְקָרָא גַם בִּיד וְגַם בְּט"ו.

וילקמן הרחבנו בסיפתא דשמיא בדברים בענין דין הערים המסופקות.

ב. ולכאורה מקורו של הרמב"ם הוא דהרמב"ם סובר שהבבלי חולק בזה על הירושלמי. דבבבלי מצינו בשתי מקומות שהבבלי סובר שכן י"ד לא יוצא בקריאת ט"ו וכן ט"ו לא יוצא בקריאת י"ד.

ומלך המשיח שיבא במהרה בימינו אמן, אביו מיהודה ואמו מדין. כדאיתא בכראשית רבתי (מח), דן דין עמו כאחד שבטי ישראל (בראשית מט, טז), הקדוש ברוך הוא השנה שגט דן הירוד שבשבטים, לשגט יהודה. וכן במשפן השנה בצלאל לאהליאב. ובמלאכת בית המקדש, שלמה הנה מיהודה וחרים מדין. וכן במשיח אביו מיהודה ואמו מדין. שלכך נקרא (ו) יהודה ודן גור ארזה, שהמשיח יוצא מבין שניהם. וכן אמר יעקב שהמשיח יצא מדין, שנאמר דן דין עמו כאחד. זה המשיח שעתיד לדון כהקדוש ברוך הוא שנקרא אחד. מה הוא דן בלא ראיה ושמיעה, פן משיח, שנאמר ולא למראה עיניו ושפט ולא למשמע אזניו יוכיח: (ישעיה ג א). דבר אחר דן דין עמו כאחד, פמיתד שבשבטים, שהוא שגט יהודה וכו'.

וכן שמשון הגבור, אביו מנוח הנה משגט דן, ואמו מיהודה. ואף הוריו של מנוח היו אביו מדין ואמו מיהודה, כדאיתא במדרש רבה, (במדבר נשא פרשה י אות ה).

ג. היו שלשה בית שמש. אחת בגבול יהודה (יט פסוק לח), ואחת בגבול יששכר (יט כב), ואחת בגבול נפתלי (יט לה). מצודת דוד (פרק יט פסוק כב).

ד. בענין מלחמת חמשת המלכים נאמר (בפסוק יא): ויהי בגסם מפני ישראל הם במורד בית חורן וה' השליף עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה (סמוכה לבית שמש) וימתו רבים אשר מתו באבני הקרד מאשר הרגו בני ישראל בחרב.

ונתמלא כל העולם שמעו של יהושע, ויהושע אמר שירה תחת השמש, לפי שאמר לשמש דום, דום מלומר שירה, וכל זמן שהוא דומם, עומד ואינו מהלך, שפבל עת הלוכו אינו אומר שירה. (רש"י פסוק יב).

והמשנה הראשונה) דגאמר במגלת אסתר, על כן היהודים הפרושים הישבים בערי הפרוזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלח מנות איש לרעהו: (ט ט). ובהמשך נאמר: לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום תמשה עשר בו בכל שנה ושנה: (שם כא). וכתב המאירי דמכף שבפסוק השני נאמר שעושים את י"ד ואת ט"ו, ובפסוק הראשון נאמר שהפרושים עושים ב"ד, ממילא שמע מינה דהמוקפים הם שעושים ב"ט"ו.

ב. ג' דעות לפי איזה דור קובעים מה נחשב למקף

ובענין מהו המקף שעליו נאמר שצריך לקרא בו ב"ט"ו מצד הסברא היינו אומרים אהד מב' דברים, או שהדבר תלוי בימי אחשוורוש מה היה מקף בזמן נס המגלה, או שהדבר תלוי בכל דור ודור כפי מה שהוא, דבכל דור מי שמקף קורא ב"ט"ו, ומי שפרו קורא ב"ד. אף אין הדין כן, אלא נפסק דבר שלישי שהולכים לפי מי יהושע בן נון. שכל מקום שהיה מקף חומה בימי יהושע בן נון, קורא ב"ט"ו, אף על פי שאינו מקף עתה, וכל מקום שלא היה מקף בימי יהושע בן נון, קורא ב"ד גם אם היום הוא כן מקף.

וכך נאמר במשנה הראשונה של מסכת מגלה, ברפין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון, קורין ב"ט"ו.

אבל הגמרא (ב:) מביאה שרבי יהושע בן קרחה חולק ואומר שמוקפין היינו מימות אחשוורוש. והתנא של המשנה שתלה את המוקפין בימי יהושע בן נון, הוא חולק על רבי יהושע בן קרחה.

ובתוספתא מצינו לכאורה דעה שלישית, של רבי יוסי ברבי יהודה. וזה לשון התוספתא (א א), כרכין המוקפין חומה

דבבבלי למדו ממלת 'זמניהם' דזמנו של זה, לא בזמנו של זה, ואם כן לפי הבבלי מי שזמנו ב"ט"ו אינו יוצא ידי חובה בקריאת י"ד, והוא הדין להפך.

וזה לשון הגמרא (מגלה ב:), ואימא פרוזים בארביסור, מקפים אי בעו בארביסור, אי בעו בתמיסור, אמר קרא בזמניהם, זמנו של זה לא זמנו של זה. הרי להדיא דמוקפין לא יוצאים ידי חובה אם קראו ב"ד, לפי הבבלי.

וכן בפרק שני מבאר (ט), דכן כפר שקרא ביום הכניסה, אם הודמן לעיר פרוזה ב"ד, צריך לקרא שוב ב"ד. אף כן כרף מקף חומה שהיה ב"ד בעיר פרוזה, ודעתו לחזר לעיר מקפת, אינו יוצא ידי חובה אם קרא ב"ד. הרי דכן ט"ו אינו יוצא ידי חובה בקריאת יום י"ד. ומה שהביאו את הירושלמי הנזכר למעלה, זה רק לענין הברכה.

וכן הפרי חדש (תרפח סעיף א) כתב דהבבלי פליג על הירושלמי, ולהבבלי כן ט"ו שקרא ב"ד לא יצא ידי חובה, והוא הדין אפא.

ג. ומרן רבנו עובדיה יוסף וצ"ל כתב בגליון על הפרי חדש דתנא דמסיע להפרי חדש, הראב"ן במגלה (סימן תנא, ל"ד מה). והראשון לציון רבנו יצחק יוסף שליט"א הביא דהרשב"א והריטב"א והמאירי מפרשים דבנות הירושלמי היא רק שרב העולם קוראים ב"ד, אף גם הירושלמי עצמו מודה דכן ט"ו שקרא ב"ד לא יצא ידי חובה. (הובאו דבריו בגליון בית מן 203 צו תשע"ט).

פרק ג' / התקנה שהמוקפין קראו ב"ט"ו

א. המקור שמוקפין קורין ב"ט"ו

בענין המקור לכך שהמוקפין קוראים ב"ט"ו, כתב המאירי (אמצע דבור המתחיל

יָמֹות זוֹ רַמַּת בֵּית שֶׁמֶשׁ | זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְזַמְנוֹ שֶׁל זֶה ח

מִימֹות יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון קוֹרִין בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר. רַבִּי יְהוֹדָה (יְהוֹשֻׁעַ) בֶּן קֶרְחָה אוֹמֵר מִימֹות אַחְשָׁרוּשׁ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן יְהוֹדָה הֵיכָן מְצִינּוֹ לְשׁוֹשָׁן הַבֵּינָה שֶׁמֶקֶפֶת חוֹמָה מִימֹות יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, אֲלֵא מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה עִיר וְעִיר הַסְּמוּכִין לְכַרְךָ וְנִרְאִין עִמּוֹ תְּרֵי הֵן כִּיּוֹצֵא בּוֹ.

וּבִקְאֵת בִּירוּשָׁלַיִם מִקְשָׁה דָּאֵם כֵּן נִמְצָא ג' מִחְלוֹקוֹת בְּדַבְרֵי, שֶׁלְדַעַת תַּנָּא קָמָא מִימֹות יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, וְלְדַעַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה מִימֹות אַחְשָׁרוּשׁ, וְלְדַעַת רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה, בְּכָל דּוֹר הוֹלְכִים אַחֵר הַמֶּקֶפֶים שְׁבֹאוֹתוֹ דּוֹר. וּמִתְרִין הִירוּשָׁלַיִם דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה, שְׁנֵיהֶם אָמְרוּ דְּבַר אֶחָד, שֶׁהוֹלְכִים רַק אַחֵר יְמֹות אַחְשָׁרוּשׁ, אֲלֵא שֶׁנֶּחְלָקוּ בְּטַעַם. יְזָה לְמַד מִטַּעַם אֶחָד. וְזֶה לְמַד מִטַּעַם אֶחָד. וְתַנִּי כֵן, הַסְּמוּךְ לְכַרְךָ וְהַנֶּרְאָה עִמּוֹ תְּרֵי הוּא כִּיּוֹצֵא בּוֹ.

פְּרוּשׁ, דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה שְׁאָמַר מִימֹות אַחְשָׁרוּשׁ, סוֹבֵר לְלַמַּד זֹאת מִשׁוֹשָׁן. מֵה שׁוֹשָׁן הֵיחָה בִּימֵי אַחְשָׁרוּשׁ, אַף הָעָרִים הַמֶּקֶפֹּת חוֹמָה שֶׁקוֹרְאוֹת בְּט"וֹ צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת מִקְפֹּת חוֹמָה מִימֹות אַחְשָׁרוּשׁ. וְהָכִי נָמִי אֵיתָא בַּבְּבֵלִי (ב):, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה אָמַר כִּי שׁוֹשָׁן, מֵה שׁוֹשָׁן מִקְפֶּת חוֹמָה מִימֹות אַחְשָׁרוּשׁ וְקוֹרִין בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר אַף כָּל שֶׁמֶקֶפֶת חוֹמָה מִימֹות אַחְשָׁרוּשׁ קוֹרִין בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר.

וְהַשִּׁיב לוֹ רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה דָּאִין לְלַמַּד מִשׁוֹשָׁן, מֵאַחֵר דְּשׁוֹשָׁן עֲצֻמָּה לֹא הֵיחָה מִקְפֶּת חוֹמָה בִּימֵי אַחְשָׁרוּשׁ. וְלָכֵן אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה טַעַם אַחֵר מְדוּעַ קוֹבְעִים לְפִי זְמֵי אַחְשָׁרוּשׁ מֵה נֶחְשָׁב לְמִקְפָּה. כִּי הַטַּעַם שֶׁיֵּשׁ חִילוּק בֵּין עָרִים הַמֶּקֶפֹּת חוֹמָה לְעָרִים הַפְּרוּזוֹת, הוּא מִשׁוֹם שְׁבִפְרוּזִים שֶׁסִּפְּנָתָם מְרַבָּה הֵנֵס הוּי גֵּס גְּדוֹל יוֹתֵר מִהַמּוֹקֶפִין שֶׁסִּפְּנָתָם פְּחוּתָה. (ויְכַמּוּ שְׁבֹאֵר הַרְמַב"ן בְּרִישׁ הַפְּסֻקָּת, דְּהֵנֵס שֶׁל

ג. טַעַם הַשִּׁיטָה שֶׁמֶקֶפֶת הוּי לְפִי יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וּבְדַעַת מֵאֵן דְּאָמַר מִימֹות יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, מֵהֵיכָן לְמַד זֹאת. בַּבְּבֵלִי אֵיתָא שְׁנֵיה נְלַמַּד מִגְּזֵרָה שְׁוָה. וּבִירוּשָׁלַיִם אֵיתָא, שֶׁהוּא מִשׁוֹם שֶׁחִלְקוּ כְבוֹד לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל. דְּבַבְּבֵלִי אָמְרוּ, דְּתַנָּא דִּידֵן זִלִּיף פְּרוּזֵי פְּרוּזֵי. כְּתִיב הִכָּא (בְּמִגְלָה) עַל כֵּן הִזְהִידִים הַפְּרוּזִים, וּכְתִיב הִתֵּם לְבַד מְעָרֵי הַפְּרוּזֵי הַרְבָּה מְאֹד. מֵה לְחַלּוֹן מִקְפֶּת חוֹמָה מִימֹות יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, אַף כָּאֵן מִקְפֶּת חוֹמָה מִימֹות יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון.

וּבִירוּשָׁלַיִם אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם, כְּרַפִּים הַמּוֹקֶפִין חוֹמָה מִימֹות יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון קוֹרִין

בגרסת הירושלמי. ועזן עוד בתמיהות שתמהו הפרי מגדים והפרי חדש. ולפי מה שייתבאר לן בעזרת השם יתברך מיד בסמוך בבאור המשך דברי הירושלמי, אם כן כל השאלות, וכל התמיהות, הם הם המשך דברי הירושלמי ממש.

דממשיך הירושלמי ומקשה, ויקראו הכל בחמשה עשר. ולכאורה הכי פרושו, אם באת לחלק כבוד לארץ ישראל, מדוע אין קורין בכל ארץ ישראל בחמשה עשר. ומתרגם הירושלמי, רבי אבהו דרש ושיבה ושיבה מה שיבה שנאמר להלן, מימות הושע בן נון, אף ושיבה שנאמר כאן, מימות הושע בן נון.

ויש לכאר בענין הקשיא והתרוץ האלו, דהנה במגלה לא נאמר להדיא דאולינן בתי ימות הושע, אלא נאמר רק דפרוים ביי"ד, וממילא שמע מינה דמוקפין בט"ו. ונחמם באו ואמרו ללכת אחר מוקפין דימות הושע מפני כבודה של ארץ ישראל. ולכן קשה דנימא דבכל ארץ ישראל יקראו בט"ו, ובשאר העולם יהיה החילוק בין מוקפין לפרוין (ואם יהיה כף, אז נוכל לקבע ללכת בשאר העולם אחר מוקפין דאחשורוש). ומתרגם רבי אבהו, דכיון שנאמר ושיבה לגבי פרוין, ונאמר במקום אחר ושיבה לגבי הושע בן נון, ממילא הרי זה כמו שנאמר להדיא, דהפרוין שקורין ביי"ד הם אלו שהיו פרוין בימות הושע בן נון. ואם כבר תולים את הפרוים בימי הושע בן נון, ודאי זה מדבר על הפרוים של ארץ ישראל. ואם כן הרי זה כמו שבמגלה עצמה נרמז דהפרוין דארץ ישראל קורין ביי"ד. ונעבכת"א.

וממשיך הירושלמי להקשות, ויקראו הכל ביי"ד. ולכאורה הכי פרושו, דבחוץ לארץ יקראו כלם ביי"ד, ורק בארץ ישראל נחלק בין פרוים למוקפים. ומתרגם הירושלמי, רבי יודה בר פזי דרש פרוי פרוין, נאמר

בחמשה עשר, רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, חלקו כבוד לארץ ישראל שהיתה תרבה באותן הימים ותלו אותה מימות הושע בן נון. והראשונים כתבו את הסברה הזו. הלא הם הרמב"ם (בפרוש המשניות ובניד הסוזה פ"ק א הלכה ד), והרמב"ן והרשב"א (ב). ורבנו עובדיה מפרטנונרא, ועוד.

והר"ן מרחיב בבאור דברי הירושלמי, וזה לשונו, פרוש הענין, שפיון שהצרכו לחלק בין מוקפין לשאין מוקפין בשם שגחלקה שושן משאר עירות, אילו תלו הדבר מימות אחשורוש, היתה ארץ ישראל שהיתה תרבה באותן הימים גדונת כפרוים, והיה גנאי בדבר, וליפיד תלו הדבר בימות הושע בן נון, כדי שתהא גדונת כפרים. שאף על פי שעכשו אין להם חומה, כיון שהיתה מקפת מימות הושע בן נון, הרי דינה כאלו יש בה חומה. כדאמרין בגמרא אף על פי שאין לה עכשו והיה לה קדם לכן. ואפילו למאן דאמר קדשה ראשונה קדשה לשענתה ולא קדשה לעתיד לבא, ונמצא שלא היתה חומת ארץ ישראל מעלה ולא מורדת לענין בתי ערי חומה, מפל מקום לא היתה חוצה לארץ ויתה עליה בדין זה כלל. אבל אם נתלה הדבר לענין מגלה בימות אחשורוש, נמצאו פמה עירות שבחוצה לארץ שנידונות כמוקפות חומה, ורוב ארץ ישראל כפרוים. עד כאן לשון הר"ן.

והבית יוסף (בסימן תרפח) תמה על טעם זה. ובאר באופן אחר, שהוא משום 'כבוד' ארץ ישראל. והט"ז תמה על קשית הבית יוסף. וענין ביד אפרים. (ומה שהקשה הט"ז דלטעמא דהבית יוסף אם כן גם בחנכה יתקנו איה דבר לנס בשביל ארץ ישראל. תרץ במשפחות זהב, דחנכה הוי בזמן דרב ארץ ישראל בישובן). והמגן אברהם נקט כטעם הבית יוסף משום 'כבוד'. וענין משפחות זהב דנחלקו הבית יוסף והר"ן

רמות זו רמת בית שמש | זמנו של זה לא בזמנו של זה י

כאן פרוזות ונאמר להלן לבר מערי הפרזי הרבה מאד, מה פרזי שנאמר להלן, מימות יהושע בין נון אף פרוזות שנאמר כאן מימות יהושע בן נון.

(דצריף באור מה מקשים כאן שיקראו הכל בי"ד, ובלא זה עתה הגמרא סימה להקשות שיקראו הכל בט"ו, ותרצה, דילפינן לה משיבה ושיבה, שיש חילוק בין מוקפין לפרזין והוא תלוי בימות יהושע בן נון. ואם כן מה הגמרא רוצה עכשו לחזר ולומר שלא יהיה חילוק בארץ ישראל בין פרזין למוקפין, ושכלם יקראו בי"ד.

ושמא יש לפרש, שכאן פונת הגמרא להקשות על חוץ לארץ, שבכל חוץ לארץ יקראו בי"ד בין במוקפין ובין בשאינן מוקפין. ושאלה זו היא ממש המשך השאלה הראשונה. דהשאלה הראשונה היתה שבארץ ישראל לא נחלק ובחוץ לארץ נחלק, ובארץ ישראל יקראו כולם בט"ו, ורק בחוץ לארץ נחלק בין פרזין למוקפין. ואחר שתרגנו דמוקפין לחלק בארץ ישראל בין פרזין למוקפין, עכשו מקשים להפך, דבשאר העולם לא נחלק ובארץ ישראל נחלק. והיינו דרק בארץ ישראל יהיה חילוק בין פרזין למוקפין, ואילו בשאר העולם כלם יקראו בי"ד. ועל זה מתרץ הירושלמי, דילפינן פרזי פרוזות, והרי זה כמו שנאמר להדיא במגלה דערי הפרזים המזכרים במגלה שהם היו של חוץ לארץ, ושעליהם לקרא בי"ד, אלו ערים שהיו פרזים בימי יהושע בן נון. וכל שהיה מקף חומה בימות יהושע בן נון אינו בכלל ערי הפרזות שקורין בי"ד, אפלו כפאשר הוא מחוץ לארץ).

ד. מדוע תלו את המקפים בימי יהושע, ולא בימי משה

ומתרגן המאירי, שתלו ביהושע ולא במשה מפני שעקר כבושה של ארץ ישראל היה על ידי יהושע.

והביא ד"ש מתרצים עוד, דמשום שיהושע הוא זה שנלחם בעמלק, לכן תלו בו את פורים, שהוא יום של נס מחית עמלק. וכן כתב הכל בו, הביאו האליהו רבה. וכן כתבו רבנו עובדיה ברטנורא, ובתפארת ישראל.

והמאירי הביא על זה מדרש, וזה לשונו, זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע (שמות יז, יד), מה נשפנית מצנה זו שנאמרה בלשון זה יותר משאר מצוות? כשהתחיל יהושע במלחמת עמלק היה מחזר להיותה מסתמית על ידו, אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אמור לו כשיגיע זמנו של עמלק למחות מלפני, זה הוא נזכר עליה, והוא ששינינו כל עיר שהיא מקפת חומה מימות יהושע.

וטעם נוסף כתב התוספות יום טוב, שלא יכלו לתלות בימי משה מפני שמשה רבנו היה ארבעים שנה קדם שנכנסו לארץ, ולא יכלו לדעת איזה ערים היו מקפים קדם שנכנסו לארץ.

ובאופן נוסף באר בספר הרוקח, וזה לשונו (בסימן רסט), לך אמרו מימות יהושע בן נון ולא מימות משה, לפי שיהושע לכד וכבש כל הערים אכל משה לא כבש רק סיחון ועוג. עד כאן. והביאו מלאכת שלמה.

ה. מדוע חלקו את מצות פורים לשני ימים

שואלים הראשונים, מדוע קשתקנו שהמקפים יקראו בט"ו, תלו את המקפים בימי יהושע בן נון, ולא בימי משה רבנו.

יא זמנו של זה לא בזמנו של זה | ירמית או רמת בית שמש

וּכְדֹלְעִיל בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא. אִם כֵּן כָּל מַה שְׁמַקְיָם אֶת תְּקַנְתָּא אֲנָשִׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָה לְהַרְבּוֹת אֶת שְׂבָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, זֶה רַק אִם יֵשׁ הַרְבֵּה מְקוֹמוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּרָאִים בְּט"ו, אִף אִם רַק מְעַט מְקוֹמוֹת קוּרָאִים בְּט"ו, צְרִיף עֵינֵי אֵיזָה כְבוֹד יֵשׁ בָּזֶה, דְּאֵינּוּ אֶלָּא לְאִידֵךְ גֵּיסָא שְׁקוּרָאִים בְּעִיר אַחַת או שְׁתַּיִם בְּט"ו וּבִשְׂאָר עָרֵי אֱלָקֵינוּ קוּרָאִים רַק בִּי"ד. וְצְרִיף עֵינֵי.

וְהָרַב דָּוִד קִהְלַת שְׁלִיט"א בְּחִבּוּרוֹ הַנִּעְלָה 'חֹמַת בֵּית שְׁמִשׁ' הֵבִיא אֶת דְּבָרֵי רַבְנֵי הַחֲתָם סוֹפֵר זִיע"א (בְּדִרְשׁוֹת לְשַׁנַּת תַּק"ף), שְׂכַתְבּוּ זֶה לְשׁוֹנוֹ, וְנִרְאֶה לִי לְמַת טַעַם הַגּוֹן שֶׁתִּלָּה בְּמִקְוֵי חוֹמָה מִיְמֹת הַהוֹשַׁע בֶּן נוּן, כִּי עָקַר יוֹם טוֹב הוּא בְּיוֹם ט"ו מְנוּחַת שׁוֹשַׁן וְכו', עַל כֵּן 'אֵין שְׂמַחָה לְכָלֵל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּיוֹם ט"ו, וְהִיְתָה פְּנוּת מְרָדְכִי שְׂבַמְהֵרָה יִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד לְאַרְצָם, וְיִשְׁכְּנוּ בְּעָרֵיהֶם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיִהְיֶה רוֹב עִירוֹת גְּדוּלוֹת מִהַמּוֹקְפוֹת חוֹמָה מִיְמֹת הַהוֹשַׁע בֶּן נוּן, וְיִהְיֶה יוֹם ט"ו לְרֹב יִשְׂרָאֵל. וְהַפְּרִזִּים שְׂסָבִיבוּתֵיהֶם כְּדֵי שְׁיִסְפְּקוּ מֵיָם וּמִזֶּוֹן בְּיוֹם פּוּרִים לְמוֹקְפִים, הַנִּיחֵו לָהֶם יוֹם י"ד. אִף בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים, לֹא עָלוּ, וְהָרַב קוּרָאִים בִּי"ד, וּמַעוֹט בְּט"ו.

וְעוֹד הֵבִיא הָרַב דָּוִד קִהְלַת אֶת מַה שְׂכַתְבּוּ הַגָּאוֹן רַבֵּי מְרָדְכִי אֲלֵהוּ זִיע"א בְּזֶה הַלְשׁוֹן, בְּנִתִּים עַד שֶׁתִּהְיֶה הַכְרַעָה בְּרוּרָה, יִחְמִירוּ עַל עַצְמָם, וְיִנְהַגּוּ בְּחִמְרַת שְׁנֵי הַיָּמִים, כִּי עַל יְדֵי זֶה מְעוֹרְרִים שְׂבָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמְזַכְּרִים וְכוּת אַבּוֹת עַל הַמְּקוֹמוֹת הַנִּלְ.

פֶּרֶק ד' / אִם צְרִיף שִׁיחֵיה שְׂחַמָּה וּלְבַסּוּף

יֵשׁב / וְאִם צְרִיף שִׁדְדוּרוֹ בְּהַ יִשְׂרָאֵל

א. גְּרִירֵי רֵין הַקָּה וּלְבַסּוּף יֵשׁב

כְּדִין בְּתֵי עָרֵי חוֹמָה, נֶאֱמַר שְׁצִרִיף שְׂחַמָּה יֵשׁב תִּהְיֶה קֶדֶם מְקַפַּת חוֹמָה, וְרַק אַחַר כֵּן בָּאוּ לְדוֹר בְּהַ. וְעִיר שִׁשְׂבָּה, וְאַחַר כֵּן הַקָּפָה

שׂוֹאֵל הַרְמַב"ן, מַדּוּעַ חִלְקוּ אֶת מְצוֹנַת פּוּרִים, שְׂחַלֵּק יִנְהַגּוּ אוֹתָהּ בְּיוֹם אֶחָד וְחִלֵּק בְּיוֹם אַחֵר, וְהָרִי לֹא מְצִינּוּ דְבַר כְּזֶה בְּשׁוֹם ח.ג.

וּמְתָרֵץ הַרְמַב"ן, שְׂבִשְׁנַיִם הַרְאֵנוּת הַפְּרוּזִים הַתְּחִילוּ בְּמַצָּוָה וְעָשׂוּ מְעַצְמָם יוֹם מְשֻׁתָּה וְשְׂמַחָה, לְפִי שֶׁהִנֵּס שְׂלָהֶם הָיָה גְדוֹל יוֹתֵר, וְנִכְרַ יוֹתֵר. וְרַק לְאַחַר כֵּמָה שְׁנַיִם, שְׂחַמָּה ה' עֵינֵי הַחֲמָכִים לְמַצּוֹא לְמַגְלָה סְמִיךְ מִן הַתּוֹרָה, קָבְעוּ גַם לְמוֹקְפֵינֵי. אִף לָהֶם קָבְעוּ בְּיוֹם נוּחַ שֶׁל שׁוֹשַׁן.

וְהָרִין תִּרְצִין (א. דְּבִירוֹ הַמְּתַחִיל וְיֵשׁ בְּאֵן). דְּמִפְּנֵי שֶׁהַפְּרוּזִים וְהַמְּקַפִּים לֹא נָחוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם, לְכֵן אִף הַיּוֹם טוֹב שְׂלָהֶם לֹא נִקְבַּע לְאוֹתוֹ יוֹם. (וְעֵצֵן שֶׁם מַה שֶׁהַקָּשָׁה עַל פְּרוּשׁ הַרְמַב"ן).

ו. דִּישׁ עֵינֵן שְׂבָאָרֵץ יִשְׂרָאֵל יְהִיו הַרְבֵּה מְקוֹמוֹת שְׁקוּרָאִים בְּט"ו

בְּתַקּוּפָה שְׂבָה כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין קוּרָאִים בְּט"ו אֶלָּא רַק בְּעִיר אַחַת או שְׁתַּיִם, נִמְצָא שְׂבַדְכָר שְׂבּוֹ חֲמָכִים רָצוּ לְשַׁבַּח אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינְנוּ מְשַׁתְּמָשִׁים בְּתַקְנָהּ זוֹ לְשַׁבַּח, אֶלָּא לְהַפִּךְ מִמֶּשׁ חֵס וְשְׁלוֹם.

שְׂחַמָּה כְּתַב הָרִין שְׂאֵלוּ תִלוּ הַדְּבָר מִיְמֹת אַחְשׁוּרוּשׁ הִיְתָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיְתָה חֲרֵבָה בְּאוֹתָן הַיָּמִים נְדוּנָת כְּפָרְזִים וְהָיָה גְּנָאֵי בְּדָבָר, וְסַיִם, שְׂאֵם נִתְּלָה הַדְּבָר לְעֵינֵי מַגְלָה בְּיְמֹת אַחְשׁוּרוּשׁ, נִמְצָאוּ כֵּמָה עִירוֹת שְׂבַחוּצָה לְאֶרֶץ שְׁנִידוּנוֹת כְּמוֹקְפוֹת חוֹמָה, וְרוֹב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּפָרְזִים. הָרִי מְבַאֵר בְּדְבָרָיו שֶׁהוּא גְּנָאֵי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִם רוֹב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נְדוּנָת כְּפָרְזִים. וּבְיִירוּשָׁלַיִם אִמְרוּ שֶׁהַטַּעַם שְׂקָבְעוּ אֶת הַמְּקַפּוֹת חוֹמָה בְּיָמֵי הַהוֹשַׁע בֶּן נוּן הוּא לְחַלֵּק כְּבוֹד לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיְתָה חֲרֵבָה בְּאוֹתָן הַיָּמִים וְתִלוּ אוֹתָהּ מִיְמֹת הַהוֹשַׁע בֶּן נוּן, וְהַרְמַב"ם וְהַרְמַב"ן וְהַרְשֵׁב"א וְרַבְנֵי עוֹבְדֵי הַמִּבְרָטְנוּרָא כָּלֶם הֵבִיאוּ אֶת הַטַּעַם הַזֶּה,

יְדִמוּת זוֹ רֵמַת בֵּית שְׁמֵשׁ | זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּזַמְנּוֹ שֶׁל זֶה יב

חומה, אֵין לְבַתֶּיהָ דִּין שֶׁל בְּתִי עָרֵי חוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַפֶּת חוּמָה מִיְמֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן. דָּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױי, דְּרַק מְקוּם שֶׁהֲקָף וּלְבַסּוּף יָשָׁב נֶחֱשָׁב לְבַתִּי עָרֵי חוּמָה, כִּף לְעַנְיָן קְרִיאַת הַמַּגְלָה סוֹכֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױי דְּרַק אִם הֲקָף וּלְבַסּוּף יָשָׁב קוֹרָא בְּט״ו, אַף יָשָׁב וְאַחַר כִּף הֲקָף אֵינּוּ נֶחֱשָׁב כְּמַקָּף, וְאֵינּוּ קוֹרָא בְּט״ו. וּלְפִי הַרִי״ף, חֲזַקְיָה שֶׁהִסְתַּפֵּק בְּטַבְּרִיָּה אִם נֶחֱשָׁבַת לְמַקְפַת שְׁקוֹרָאֵת בְּט״ו, זֶהוּ מְשׁוּם שֶׁחֲזַקְיָה חוֹלֵק עַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױי וְסוֹכֵר שְׁדִין קְרִיאַת הַמַּגְלָה אֵינּוּ דוֹמֶה לְדִין בְּתִי עָרֵי חוּמָה. וּפּוֹסֵק הַרִי״ף כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױי שְׁדִין קְרִיאַת הַמַּגְלָה כְּדִין בְּתִי עָרֵי חוּמָה, וְצָרִיף שִׁיחִיָּה מַקָּף, וְאַחַר כִּף יָשָׁב.

וּלְפִי שֵׁיטַת הַרִי״ף מְקַשֶּׁה הַר״ן (בְּדַבּוּר הַמַּתְחִיל אֲבָל הַרְמַב״ן), אֵיךְ קוֹרְאִים בְּט״ו בְּכָל הָעָרִים הַמְקַפּוֹת חוּמָה מִיְמֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, וְהֵלֵא יֵשׁ לְחוּשׁ שְׁמָא הֵם קָדְם לְשׁוֹבוֹ וְרַק אַחַר כִּף הֲקָפוּ. וּמְתַרְץ הַר״ן, דְּיִשְׁבַּת גּוֹיִים לֹא אֶמָּה יִשְׁבַּח. וְלִכּוֹן נֶחֱשָׁב שֶׁהִיִּשְׁבַּח שֶׁל הָעָרִים הָאֵלוֹ נֶעֱשְׂתָה רַק מִשְׁעָה שְׁבָאוֹ יִשְׂרָאֵל לְדוֹר שָׁם, וְלִכּוֹן לְכָל הָעָרִים הָאֵלוֹ יֵשׁ דִּין מְחַלֵּט שֶׁל הֲקָף וּלְבַסּוּף יָשָׁב.

וּלְפִי זֶה מְקַשֶּׁה הַפְּנִי יְהוֹשֻׁעַ, (ג: דְּבַר הַמַּתְחִיל שָׁם בְּגִמְרָא וְאָמַר), מְדוּעַ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױי טָרַח לְחַלֵּק בֵּין הֲקָף וּלְבַסּוּף יָשָׁב לְבִין יָשָׁב וּלְבַסּוּף הֲקָף, וְהֵלֵא לְפִי הַר״ן כֹּל שֶׁהֲקָף קָדְם לִימֵי יְהוֹשֻׁעַ יֵשׁ לוֹ דִּין שֶׁל הֲקָף וּלְבַסּוּף יָשָׁב, מִכִּיּוֹן שִׁישְׁוֹרָאֵל בָּאוּ לְדוֹר בּוֹ רַק אַחַר שֶׁהֲקָף, וְקוֹרָא בְּט״ו. וְכָל שֶׁהֲקָף אַחַר יְמֹת יְהוֹשֻׁעַ קוֹרָא בִּי״ד אֲפִילוֹ אִם הֲקָף וּלְבַסּוּף יָשָׁב, כִּיּוֹן שֶׁסּוּף סוּף הֲקָף רַק אַחַר יְמֹת יְהוֹשֻׁעַ. וְעַיִן שָׁם מַה שֶׁתָּרַץ. אָמַר הַפּוֹחֵב, לְכַאוּרָה יֵשׁ לוֹמַר עַל פִּי הַקִּמְשׁ דְּבַרִּי הַר״ן, דְּבַחֲזִין לְאָרְץ יִשְׁבַּת גּוֹיִים שְׁמָה יְשׁוּב, אִם כֵּן דְּבַרִּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױי הֵם נִקְרָא מִיְמֵה לְעָרֵי חוּץ לְאָרְץ, דְּהֵתֵם אֲפִילוֹ אִם הֲקָפוּ קָדְם יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, מְכַל מְקוּם אִם קָדְם דְּרוֹי בְּהֵם וְרַק אַחַר כִּף

חומה, אֵין לְבַתֶּיהָ דִּין שֶׁל בְּתִי עָרֵי חוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַפֶּת חוּמָה מִיְמֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן. דָּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױי (מַגְלָה ג:) כִּרְף שִׁישְׁב וְאַחַר כִּף הֲקָף, גִּדּוּן כְּכַפֵּר. מֵאֵי טַעְמָא, וְאִישׁ כִּי יִמְכֹר בֵּית מוֹשָׁב עִיר חוּמָה, 'מוֹשָׁב', שֶׁהֲקָף וּלְבַסּוּף יָשָׁב, וְלֹא שִׁישְׁב וּלְבַסּוּף הֲקָף.

וְנִחְלְקוּ הַרְאֻשׁוֹנִים, אִם גַּם לְגַבִּי מַגְלָה נֶאֱמַר הַנָּאִי זֶה, שֶׁצָּרִיף שֶׁקָדְם הָעִיר תִּהְיֶה מְקַפֶּת חוּמָה, וְרַק אַחַר כִּף יְדוּרוֹ בַּה. וְהִבִּיא הַר״ן אֶת הַשִּׁיטוֹת בְּזוֹה.

שֵׁיטַת רַשׁ״י הִיא, דְּלְגַבִּי מַגְלָה לֹא צָרִיף שֶׁקָדְם תִּהְיֶה מְקַפֶּת וְרַק אַחַר כִּף יְדוּרוֹ בַּה. וְאֲפִילוֹ עִיר שִׁישְׁבָּה וְאַחַר כִּף הֲקָפָה, קוֹרְאֵת בְּט״ו. וְהִבִּיא רַשׁ״י רָאָה לְדַבְּרֵי, שְׁדִין מַגְלָה שׁוֹנָה מְדִין בְּתִי עָרֵי חוּמָה, מְטַבְּרִיָּה. דְּלְגַבִּי קְרִיאַת הַמַּגְלָה בְּטַבְּרִיָּה חֲזַקְיָה הִסְתַּפֵּק (ה:) אִם טַבְּרִיָּה נֶחֱשָׁבַת מְקַפֶּת חוּמָה מִחֲמַת יָם הַפְּגִרַת, וְקוֹרְאֵת בְּט״ו, אוֹ אֵינָה נֶחֱשָׁבַת לְמַקְפַת חוּמָה, וְקוֹרְאֵת בִּי״ד. (וּמִבְּאֵר בְּגִמְרָא, שֶׁהִסְתַּפֵּק הוּא, הָאֵם צָרִיף חוּמָה שֶׁתַּסְתִּיר אֶת הָעִיר, וְיָם אֵינּוּ מַסְתִּיר אֶת הָעִיר. אוֹ צָרִיף חוּמָה שֶׁתַּגֵּן עַל הָעִיר, וְיָם מְגוֹן עַל הָעִיר). וּמְקַשֶּׁה רַשׁ״י, דְּלְגַבִּי בְּתִי עָרֵי חוּמָה נֶאֱמַר לְהִדְיָא דְּטַבְּרִיָּא נֶחֱשָׁבַת לְאֵינָה מְקַפֶּת חוּמָה, דְּתַנְיָא, אֲשֶׁר לוֹ חוּמָה, וְלֹא שׁוֹר אָגַר. סְבִיבוֹ, פֶּרֶט לְטַבְּרִיָּא. וּמִכִּף שֶׁחֲזַקְיָה הִסְתַּפֵּק לְגַבִּי קְרִיאַת הַמַּגְלָה מַה דִּין טַבְּרִיָּה, שְׁמַע מִיְמֵה, דְּסְבִיבִיא לִיָּה, שְׁדִין קְרִיאַת הַמַּגְלָה אֵינּוּ כְּדִין בְּתִי עָרֵי חוּמָה.

וְהַר״ן הִבִּיא עוֹד רָאָה שְׁדִין מוּקַפִּין לְעַנְיָן קְרִיאַת הַמַּגְלָה שׁוֹנָה מְדִין מוּקַפִּין דְּבַתִּי עָרֵי חוּמָה, מַזְהָ שֶׁלְעַנְיָן קְרִיאַת הַמַּגְלָה יֵשׁ דִּין מוּקַפִּין גַּם לְסִמוּף וְנִרְאָה לְכַרְף, וְאֵילוֹ לְגַבִּי בְּתִי עָרֵי חוּמָה אֵין לְסִמוּף וְנִרְאָה דִּידְהוּ דִּין בְּתִי עָרֵי חוּמָה.

אֲבָל בְּדַעַת הַרִי״ף כְּתַב הַר״ן, דְּהַרִי״ף חוֹלֵק עַל רַשׁ״י, וְסְבִיבִיא לִיָּה שְׁדִין מַגְלָה כְּדִין בְּתִי

להקפנתו, ושם לא תרץ הר"ן דְּישיבת גויים לאו שְׁמָה ישיבה, אלא תרץ דְּאָזְלִינן בְּתַר רובא, ויכרב הערים הקפנתו קודמת לְישיבתו. אמר הפותב, וְיֵשׁ לְתַת טַעַם בְּחִלּוּק, מדוע בארץ ישראל ישיבת גויים לאו שְׁמָה ישיבה ובחוצו לארץ שְׁמָה ישיבה, דְּבָאָרְצֵי יִשְׂרָאֵל שְׁבַעַת הַעַמּוּמִין הוּוּ עוֹמְדִין לְהַרְגֵי, ועומד להרג כְּהַרְגֵי.

ומדברי הר"ן האלו עולה חדוש גדול לדינא, דגם עיר שהיתה מקפת חומה בימי ה'הושע בן נון אין קוראים בה בט"ו אם לא דרו בה ישראל בימי ה'הושע. וצריך להבין היכן נרמז דין זה במקרא. ומיהו בטעם הדבר מדוע צריך שהעיר תהיה מישבת בישראל בימות ה'הושע בן נון, יש לומר על פי הסברא שכתב הרמב"ן בריש המסכת וכן פירש גם הקרן העדה בירושלמי, דהטעם שחלקו בדין קריאת המגלה בין פרוזין למוקפין הוא משום שיש ביניהם חילוק בגדל הגס, דהגס של הפרוזין היה גדול יותר מהגס של המוקפין, דהערים הבצורות היו מגנות יותר, (ומחמת טעם זה גם בן הסמוכין ונראין למוקפין יש להם דין של מוקפין). ועל פי זה יש לומר דלעיר בצורה יש מעלה של מגנת, רק אם יושבים בה בני אדם, דעיר שוממה, אין בה הגנה גם אם היא מקפת חומה. וזהו טעמא רבה מדוע המקפת חומה מימות ה'הושע בן נון אין קוראין בה בט"ו, אלא אם כן גם דרו בה בימי ה'הושע בן נון.

ומכל מקום לפי חדוש זה של הר"ן, שאין קורין בט"ו במוקפת חומה מימות ה'הושע בן נון אלא אם כן גם דרו בה ישראל בימי ה'הושע בן נון, קשה, כיצד נדע באיזו עיר גרו ישראל בימי ה'הושע בן נון, ובאיזה לא. וכעין זה יש להקשות על דברי התוספות יום טוב שבריש המסכת שהקשה מדוע תלו את החומה בימי ה'הושע בן נון ולא בימי משה רבנו, ותרץ התוספות יום טוב שלא תלו בימי משה משום דמשה הוי מ' שנה

הקפו, הוּוּ בְּכֻלָּל יָשַׁב וְאַחַר כֵּן הִקְפִּי שְׁקוּרָא ב"י". ורבנו שלמה קלווגר (תרפח א דבור המתחיל והוא שהקפ) מתרין את קשית הפגי ה'הושע באפן אחר, דדברי הר"ן דְּישיבת עכו"ם לאו שְׁמָה ישיבה, זה רק אחר שִׁישְׂרָאֵל זְכוּ בְּאָרְצֵי, אֲבָל קָדָם שִׁישְׂרָאֵל זְכוּ בְּאָרְצֵי, יָשׁוּב גּוֹיִים הָיִי יָשׁוּב גַּם לְפִי הַר"ן. וצריך באור איהו שיהי לפרש כף בדעת הר"ן, והלא כל קשית הר"ן היתה על כל הערים המקפות חומה מימות ה'הושע בן נון שנתחשש בהם שהם ישובו ואחר כך הקפו, ועל זה תרץ הר"ן דְּישיבת גויים לאו שְׁמָה ישיבה, ולפי דברי התקמת שלמה הנ"ל שבזמן שקדם לכבוש, ישוב גויים הוי שפיר ישוב, אם כן הר"ן לא תרץ מידי. ודו"ק. וצריך עיון. וזה לשון הר"ן מילה במילה, ואם תאמר פיון דאמר דכרף דילשב ולבסוף הקפ גידו ככפר, עיר המקפת חומה מימות ה'הושע בן נון היאף קורין בה בט"ו, נחוש דלמא ישיבה ולבסוף הקפה. יש לומר ישיבת העכו"ם אינה ישיבה, ונמצא שבשעה שכבשה ה'הושע היתה בה חומה, ולא ישיבה בה עד שנתלשבו בה ישראל. עד כאן לשונו. הרי להדיא דהר"ן איירי לגבי כבוש ה'הושע.

וממשיך הר"ן להקשות, דלפי תרוצו דְּישיבת גויים לאו שְׁמָה ישיבה, אם כן בחוצו לארץ אין לקרא בט"ו גם בערים המקפות חומה מימות ה'הושע בן נון, משום שדרו בהם גויים, ואם כן נחשב שלא היתה בהם ישיבה כלל. וכל עיר שלא ישובו בה קוראת ב"י גם אם היא היתה מקפת חומה בימי ה'הושע בן נון. ומתרין הר"ן, ונראה דהכי פרושו, דרק בארץ ישראל אמרינן דְּישיבת עכו"ם אינה ישיבה, אכל בחוצו לארץ ישיבת גויים שפיר הוּוּא ישיבה. והמקום שממנו משמע שזוהי פונת תרוצו, הוא מפה שאחר שתתן זאת, חזר להקשות שנתחשש בכל ערי חוצו לארץ המקפות מימות ה'הושע בן נון, שמא קדמה ישיבתו

ירמות זו רמת בית שמש | זמנו של זה לא בזמנו של זה יד

לדור בה ישראל רק כמה מאות שנים אחר
היושע.

ב. עוד מתחדש מלשוננו של הר"ן, דבארץ
ישראל אין ספק בשום עיר שהקפה מימות
היושע, אם היה בה ישוב ישראל בימי
היושע, ונדאי כל שהקפה, התישב. ורק לגבי
מוקפין דחויץ לארץ הקשה הר"ן דניחויש
שלא היה בהן ישוב ישראל בזמן היושע בן
נון, ותרץ דבחויץ לארץ ישוב גויים שמיה
ישוב. אף לגבי עירות דארץ ישראל הר"ן
לא התקשה כלל שנחשש שמא לא דרו
בהם ישראל אחר שפכשום. אלמא סבירא
ליה בפשטות דכל שנכפש בימי היושע, אף
התישב בימיו.

ג. עוד חדוש מתבאר מדברי הר"ן, על פי
איך שבאר את הירושלמי, והוא, דישוב
גויים לאו שמיה ישוב. והני מילי בארץ
ישראל. אבל בחויץ לארץ ישוב גויים שפיר
שמיה ישוב.

ג. השלמות

א. בענין ירושלים, כתוב בפרקי דרבי
אליעזר (בפרק לו) הטעם שירושלים לא
נכבשה בימי היושע, משום שבשעה שרצה
אברהם אבינו עליו השלום לקנות את
מערת המכפלה מבני יבوسی, לא רצו למכרה
לו, עד שנשבע להם שלא ירשו בני ישראל
את עיר יבوسی, כי אם ברצונם של בני יבوسی,
וכרת עמקה ברית, ואחר כך מכרו לו. (ועין
בראשית רבה כג טז).

ורק דוד כבשה, ובענין זה איתא במדרש
תהלים (מזמור יח), כי כך ארוץ גדות, רבי
חיא בשם רבי לוי אמר בשעה שאמר דוד
לישראל לעשות מלחמה עם אנשי יבוס,
התחיל אמר כל מכה יבוס בראשונה הינה
לראש ולשר. מה עשה יואב, הביא ברוש
אחד רענן וקבעו בצד החומה וקפף ראשו
שהיה רך, ואתו בו וקפף יואב על ראש דוד
ונתלה בברוש ודלג על החומה. אמר דוד

קדם שנכנסו לארץ, ולא יכלו לדעת איזה
ערים היו מקפות אז. עד כאן. וקשה על זה,
דהשתא נמי שתלו בימות היושע איך ידעו
איזה ערים היו מקפות בזמנו, והלא עברו
אלף שנה מימות היושע ועד ימות מרדכי
ואסתר. ונדאי צריך לומר, דכל דכתיב
בספר היושע שהיה מקף חומה, נדון כמקף
כדין, דהיינו שהקף ולבסוף ישוב, ואם בן
לפי זה יש לומר דמסתמא גם דרו בו
ישראל.

ב. חדושים לדינא שעולים מדברי הר"ן

א. ודברי הר"ן האלו הם נפקא מינה לדינא,
לגבי יריחו, דאפילו אם גדע היכן מקום
יריחו העתיקה, אין לקרא בה בט"ו למרות
שהיתה מקפת חומה מימות היושע בן נון,
מאחר שלא דרו בה ישראל כל ימי היושע,
שגרי החרימוה. (עד שבא חיאל בית האלי.
וגם הוא לא בנה אלא עיר אחרת, ורק
שקראה על שם יריחו, כמבאר במשא ומתן
של אחאב עם אליהו כשבאו לנתמו). ועין
במשנת יוסף חלק א סימן נג שדן לגבי
יריחו.

אף קשה על הר"ן, מירושלים, שהרי
בירושלים קוראים בט"ו, וכן במסכת ערכין
איתא (לב:) דירושלים מקפת חומה מימות
היושע בן נון. וקשה דבספר היושע איתא
שירושלים לא נכבשה בימי היושע, ואם בן
לא דרו בה בימי היושע בן נון, ולפי הר"ן
קשה, מדוע קוראים בה בט"ו. ועין בטורי
אבן (מגלה ב:) שכתב, דמקפת חומה מימות
היושע בן נון, אין זה דוקא בימי היושע,
אלא בזמן הכבוש. וכן הוא במנחת חנוך
מצנה שמה. ולכן לא קשה מקף שהקפה רק
בימי דוד, אף על פי שזמן דוד היה ארבע
מאות שנה אחר ימי היושע. ולפי זה כמעט
ונשמט חדושו של הר"ן, דמעשה כל עיר
שהיתה מקפת חומה בימי היושע בן נון,
נחשב שדרו בה בימי היושע, גם אם באו

הקדוש ברוך הוא, קצר את החומה ועלה דוד אתריו. שגאמר ובאלהי אדלג שור.

וכן הוא סדר הדברים בענין מתי נבנתה חומת ירושלים, איתא בסדר הדורות, דבשנת אלף תקנח התחיל מלכי צדק (שם בן נח) לבנות את חומת ירושלים. והיבוס השלימה. והחומה היא הקיפה רק את גבעת העפל (מה שנקרא היום עיר דוד), אבל חלק הר המוריה לא היה מקף חומה. ודוד אחר שקבש את היבוס, חבר את הר ציון עם העיר התחתונה, ובנה חומה סביבם, ושלמה הקיף את העיר בהיקף שלם. (מלכים פ"א פ' ט"ו).

ובילקוט ארץ ישראל הביא מדרש תדשא

פכ"ב (המקס לרבי פנחס בן יאיר), וזה לשונו, כתוב אחד אומר (יהושע טו) ואת היבוס יושב ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם, וכתוב אחר אומר (שופטים א) ואת היבוס יושב ירושלים לא הורישו בני בנימין, אם בני בנימין למה בני יהודה, ואם בני יהודה למה בני בנימין, אלא שעה השעם שלו, שהיתה ירושלים לפני שתי עירות אחת עליונה ואחת תחתונה, העליונה נפלה בגורל יהודה והתחתונה בגורל בנימין שגאמר (יהושע יח כח). וצלע האלף והיבוס היא ירושלים גבעת קרית צרים ארבע עשרה ונצריהן זאת נחלת בני בנימין למשפחתם. ונצרי מות יהושע עלו בני יהודה ולקחו את חלקם ושרפו את העיר באש (שופטים א) ונצובה תרבה. אבל ירושלים התחתונה שהיתה לבנימין לא אבו בני בנימין להורישם אלא שהיתה עומדת עד ימי דוד, שכן כתיב ואת היבוס לא הורישו בני בנימין. וזו העיר התחתונה שגאמר בספר הזה (שופטים יט) ולא אבה האיש ללון וגו' ויבא עד נחכ יבוס היא ירושלים וגו' לא נסור אל עיר נכרי ועוד, זו היא שגלחם בה דוד בשנת שמונה למלכו שגאמר (שמואל ב ה דברי הימים א יא

ב. בענין חברון, מצינו שדנים הפוסקים אם חברון היתה מקפת חומה בימות יהושע בן נון. ובספר יהושע נאמר (יד יב ג) ועתה תנה לי את החר הזה וגו', פי אתה שמעת ביום ההוא פי ענקים שם וערים גדולות בצורות אולי ה' אותי והורשתים וגו', ויברכהו יהושע ויתן את חברון ללבל בן יפנה לנחלה. ואם בן מבאר בזה שחברון היתה עיר בצורה.

ומקשה על כך הרדב"ז, שהרי חברון היתה עיר מקלט, ואחת מצרי הלויים, כדאיתא ביהושע (כ- א ז, ושם כא), וערי הלויים וכן עיר מקלט, אינן מקפות חומה. וגם יש אסור להקיפם חומה, כדאיתא בערכין (לו א) כתי ערי חומה ללויים מי אית להו, והתניא ערים הללו אין עושים אותם לא כפרים קטנים ולא כפרים גדולים אלא עירות בינוניות, ומפרש רש"י עירות בינוניות היינו בלא חומה, הרי מבאר פאן שערי לויים הם בלא חומה. ועוד הגמרא במסכת מכות (י.) מקשה, וקדש עיר מקלט הנאי והפתיב וערי מבצר הצדים צר וחמת רבת וכנרת (יהושע יט, לה) וקדש ואדריעי ועין חצור (יהושע יט, לו). (ועיר מבצר לא

יְרֵמוֹת זֶה רֵמַת בֵּית שְׁמֵשׁ | זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּזַמְנּוֹ שֶׁל זֶה טז

שֶׁנֶּקְרָאוּ בְּשֵׁם בֵּית שְׁמֵשׁ. אַחַת בְּגִבּוֹל יְהוּדָה, (יְהוֹשֻׁעַ יט פְּסוּק לח) וְאַחַת בְּגִבּוֹל יִשְׂרָאֵל (יט כב), וְאַחַת בְּגִבּוֹל נִפְתְּלֵי (יט לח). וְכַמוֹ כֵּן הָיוּ שְׁתֵּי יְרֵמוֹת.

פְּרָק ה' / דְּיוֹ עֵיר חֲרֻבָּה

א. מִקְפַּת שֶׁהָיָא חֲרֻבָּה, מִתֵּי קוֹרְאִים בָּהּ

עֵיר שֶׁהָיְתָה מִקְפַּת חוֹמָה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, וְחֲרֻבָּה, וְחֲזוּרָה וּנְבֻנָּה, קוֹרְאֵת בְּט"ו,

גַּם אִם לֹא חֲזוּרוּ וּבָנוּ אֶת חוֹמָתָהּ. דָּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי (ג:) כִּרְדָּה שְׁחָרַב וּלְבַסּוֹף יָשַׁב, גִּדּוֹן כִּכְרָף. מֵאֵי וְחָרַב, אֵילִימָא חֲרָבֵי חוֹמוֹתָיו, יָשַׁב אֵין לֹא יָשַׁב לֹא, וְהָא תִּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יוֹסֵי אוֹמַר, אֲשֶׁר לֹא חוֹמָה, אֶף עַל פִּי שְׁאֵין לוֹ עֲכָשׁוּ, וְהָיָה לוֹ קִדְּם לְבָן.

וּמִתְבָּאָר בְּדַבְרֵי הַר"ן (ב:) שֶׁהִטְעַם הוּא, מִשּׁוּם שֶׁכָּל הַסִּפָּה שִׁתְּלוּ אֶת קְרִיאַת הַמַּגְלָה בְּט"ו בְּמוֹקְפֵינֵי שֶׁל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ, הָיְתָה בְּשִׁבְלֵי שֶׁגַּם הַעֲרִים שֶׁהָיוּ חֲרֻבוֹת בִּימֵי מְרֻדְכֵי וְאַסְתֵּר יִקְרָאוּ בְּט"ו.

וְצָרִיף לְבָרֵר, אִם גַּם בְּזַמַּן חוֹרְבָנָהּ קוֹרְאִים בָּהֶם בְּט"ו, אִם מִזְדַּמֵּן לְשֵׁם אָדָם.

וְהִנֵּה לְגַבֵּי כְרָף, נֶאֱמַר שֶׁאִם אֵין בּוֹ עֲשָׂרָה בְּטָלְנִים, דִּינּוּ כִּכְפָר. דָּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי (ג:) כִּרְדָּה שְׁאֵין בּוֹ עֲשָׂרָה בְּטָלְנֵי גִדּוֹן כִּכְפָר. מֵאֵי קָא מִשְׁמַע לָן, תִּנְיָא, אִיזוּ הִיא עֵיר גְּדוּלָּה כָּל שְׁנֵי בָּהּ עֲשָׂרָה בְּטָלְנֵי, פָּחוֹת מִכָּאן הָרִי זֶה כִּכְפָר. כִּרְדָּה אֵי צָטְרִיף לִיָּה, אֶף עַל גַּב דְּמִיקְלָעֵי לִיָּה מְעַלְמָא.

וְכַתְּבוּ תוֹסְפוֹת (דְּבִיור הַמַּתְחִיל כִּרְדָּה) דְּהָא דְּבַעֲיֵנָה עֲשָׂרָה בְּטָלְנֵי זֶה לְגַבֵּי שְׁאָר כְּרַפֵּינֵי פְּרוּזִין. אֶף לְגַבֵּי מוֹקְפֵינֵי חוֹמָה, קוֹרִין בְּט"ו אֶף עַל גַּב שְׁאֵין בָּהֶן עֲשָׂרָה בְּטָלְנֵי. וְכַתְּבֵי הַר"ן הִטְעַם, דְּכָל שֶׁהָיָא מִקְפַּת חוֹמָה מִיְמֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, מִתּוֹךְ חֲשִׁיבוֹת חוֹמָתָהּ, אֶף עַל פִּי שְׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה בְּטָלְנֵי, אֵין מִקְדִּימֵינֵי לְיוֹם הַכְּנִיסָה, אֲלֵא קוֹרִין

יְכוּלָּה לְהִיֹּת עֵיר מִקְלָט). אָמַר רַב יוֹסֵף תְּרַתֵּי קִדְּשׁ הוּא, רַב אֲשֵׁי אָמַר כְּגוֹן סְלִיקוּם וְאַקְרָא דְּסְלִיקוּם. וְשֵׁם לְפָנֵי כֵּן הִגְמָרָא הִבִּיאָה דְּחֲבָרוֹן הוּא עֵיר מִקְלָט, וְעַל חֲבָרוֹן הִגְמָרָא לֹא הִקְשָׁתָה דְּמַכְרָף שֶׁהָיְתָה מִבְּצָרַת זֶה רָאִיָּה שֶׁלֹּא הָיְתָה מִקְפַּת חוֹמָה, נִמְצָא דְּהִגְמָרָא סְבָרָה שֶׁחֲבָרוֹן לֹא הָיְתָה מִקְפַּת חוֹמָה. מִכָּל זֶה מוֹכִיחַ הַרְדָּב"ז, שֶׁחֲבָרוֹן נִחְשְׁבַת לְעֵיר שְׁאֵינָה מִקְפַּת חוֹמָה, מִיְמֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן.

אֲכַל הַפּוֹסְקִים לֹא קָבְלוּ אֶת דְּבַרֵּי הַרְדָּב"ז, אֲלֵא פְּסָקוֹ שֶׁבְּחֲבָרוֹן יֵשׁ לְקִרְא הַמַּגְלָה גַּם בְּט"ו. וְכִי שׁוֹבֵב קְשִׁיֹּת הַרְדָּב"ז, מִתְרַץ בְּדַבְרֵי יוֹסֵף (שׁוּרִץ) בְּתַרְי אֲנִפֵּי. אוֹ שֶׁגַּם לְגַבֵּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיָה גַּם אֶת חֲבָרוֹן וְגַם אֶת אֲקָרָא דְּחֲבָרוֹן. אוֹ דְּאֲפִשֵׁר שְׁמַצְאוּהָ מִקְפַּת חוֹמָה, וְכֵינִי יִשְׂרָאֵל פְּרוּוּהָ שֶׁתְּהָא רָאוּיָה לְעֵיר מִקְלָט.

וּמִבֵּיא דְּדַבְרֵי יוֹסֵף דְּמַצִּינּוּ עוֹד מִקוֹמוֹת דְּחָוּוּ עֵרֵי מִקְלָט, אֶף שֶׁפְּתוּב שֶׁהֵם נִחְשְׁבוֹת לְמוֹקְפוֹת חוֹמָה מִיְמֵי יְהוֹשֻׁעַ. דָּאֵימָא בְּתוֹסְפָתָא דְּמַכּוֹת (פ"ב) וְאֶף עַל פִּי שֶׁהַפְּרִישׁוֹ קִדְּשׁ, לֹא הָיְתָה קוֹלָטָא, הַפְּרִישׁ גְּמָלָא תַּחְתֵּיהָ עַד שֶׁכָּבְשׁוּ אֶת קִדְּשׁ. עַד כָּאן הַתּוֹסְפָתָא. הָרִי שֶׁגְּמָלָא הָיְתָה עֵיר מִקְלָט. וְאֵילוּ בְּמַתְנִיתֵינֵי דְּעֲרַכִּין תִּנְנֵן שֶׁגְּמָלָא הָיְתָה מִקְפַּת חוֹמָה מִיְמֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן. וְכֵן לְגַבֵּי הָעֵיר 'חַמַּת', נֶאֱמַר בְּפְסוּק שֶׁהִיא מְעַרֵי הַלְוִיִּים (יְהוֹשֻׁעַ כֹּא לב), וְאִם כֵּן הִיא הָיְתָה עֵיר מִקְלָט, וּמֵאִידֶף לְגַבֵּי נַחֲלַת נִפְתְּלֵי נֶאֱמַר שְׁחַמַּת' הָיְתָה אַחַת מְעַרֵי הַמְּבָצָר. הָרִי דִּיתְכֵן שֶׁהָיוּ עֵרֵי מִקְלָט שֶׁבְּזַמַּן הַכְּבוֹשׁ הָיוּ מִקְפַּת חוֹמָה, וְצָרִיף לוֹמַר דְּלֵאחֵר מִכָּן פְּרוּזוּם.

אָמַר הַכּוֹתֵב. דּו"ק דְּמַצִּינּוּ דִּיתְכֵן שֶׁהָיוּ כְּמָה עֲרִים שׁוֹנוֹת שֶׁיִּקְרָאוּ בְּאוֹתוֹ שֵׁם, וְאֶף עַל פִּי שֶׁהֵן מְרַחֲקוֹת זֶה מִזֶּה, וְכַמוֹ שֶׁכַּתְּבֵי בְּמַצּוֹרַת דּוֹד (יְהוֹשֻׁעַ יט כב) לְגַבֵּי בֵּית שְׁמֵשׁ, דְּמִבְּאָר בְּפְסוּקִים שֶׁהָיוּ שְׁלֶשָׁה עֲרִים

יז זמנו של זה לא בזמנו של זה | ירמות זו רמת בית שמש

בט"ו. וכן דעת הרא"ש (סימן ב) דמוקפין אין צריך עשרה בטלנין. ושיטת הר"ן (בדבור המתחיל ומהיו), דכרך שאין בו עשרה בטלנים, רצו מקדימין ליום הפניסה, רצו קורין בט"ו.

ב. אם יש דין סמוך ונראה, לעיר חרבה

עוד עולה מביאורי הגר"א לירושלמי, שלפי שני באורי הגר"א בסמוך ונראה למקפת חומה, יש לקרא בט"ו גם בזמן שהמוקפת עצמה חרבה. ורק לפי קרבן העדה, יש לקרא בי"ד בסמוך ונראה לחרבה.

דרך לגבי העיר עצמה, החרבה, הגר"א מסתפק אם פנות הירושלמי לומר שקוראים שם בט"ו או בי"ד. אבל לגבי המקומות הסמוכים לעיר מקפת חומה, סובר הגר"א שצריך לקרא שם בט"ו לפי שני הבאורים שהביא, גם אם המקפת עצמה, חרבה עתה.

ובאמת שדין הגר"א פשוט לפי הרא"ש, והר"ן, ותוספות, הסוברים שבדעת מקפת קוראים בט"ו גם אם אין בה עשרה בטלנים, אם כן גם בסמוכותיה והנאות עמה יקראו בט"ו. מאחר שהם סוברים שהחשיבות של העיר נקבעת רק לפי ימות ההושע, ולא אכפת לנו ממה שהעיר עכשו חרבה.

אלא שגם לפי הרמב"ן, הסובר שבדעת מקפת חומה שאין בה עשרה בטלנים, אין קוראים בה בט"ו, יש להסתפק מה הדין בסמוך ונראה לעיר חרבה, באשר בסמוך ונראה עצמם יש עשרה בטלנים. ויש לבאר את צדדי הספק על פי מה שיש לחקור בדין סמוך ונראה, אם הוא בא לומר שמקומות אלו טפלים לעיר המקפת, והם קוראים בט"ו משום שהם טפלים אליה. ולפי זה במקום שבמוקפת עצמה לא יקראו בט"ו, אזי גם בסמוכותיה לא יקראו בט"ו, ויגזון כשהיא חרבה (לפי הרמב"ן דבחרבה אין

אכל שיטת הרמב"ן, הביאו הר"ן (שם), דגם במוקפין חומה מימות הושע בן נון צריך שהיו עשרה בטלנין, ובלא עשרה בטלנין קורין בי"ד.

ועולה מדברייהם, לגבי עיר שהיתה מקפת חומה בימי הושע בן נון, ועתה היא חרבה, דלפי הרמב"ן, ודאי אין קוראים שם בט"ו. ולפי הרא"ש, והר"ן, והתוספות, קוראים שם בט"ו.

ומחלקת זו תלויה בב' פרושי הגר"א (והביאם הרי"ב"ז), בבאור תרין הירושלמי על הקש"א חרב הדרך ונעשה של עכו"ם, דצריך להבין מה מתקשה הירושלמי כיצד הדין בכרך שחרב, והלא אם אין גרים שם ישאלים, מי בא לקרא שם את המגלה, ומבאר בקרבן העדה, שהשאלה היא, על הערים הסמוכים ונראין לאותה עיר חרבה, קתי הם קוראים.

ועל זה משיב הירושלמי, בוא וראה, בו אינן קוראין, ובחוצה לו קוראין. והגר"א בפרושו השני מכאר זאת בניחותא. דהירושלמי מסיק, בו אין קוראים, אבל בחוצה לו קוראים. ובקרבן העדה מפרש זאת בלשון תימה, אם בו אין קוראים בט"ו, לא יתכן שחוצה לו כן יקראו בט"ו. ולכן לפי קרבן העדה, אין קורין בו בט"ו. והגר"א בפרושו הראשון, בארו בלשון תימה הפוך, שהקש"א היא, איך יתכן שבו אין קוראים בט"ו כשהוא חרב, אם חוצה לו קוראים בט"ו, אף על פי שהם מעולם לא היו מקפים חומה. ולכן גם בו צריך לקרא בט"ו.

ירמות זו רמת בית שמש | זמנו של זה לא בזמנו של זה יח

קוראים בט"ו), אף אם סמכותיה חזרו והתשובו. אכל יש צד אחר בתקנה, והוא שהדין שהסמוכים ונראים למקפת חומה קוראים בט"ו בא לומר שיש להם תשיבות מצד עצמם, כמו שלעיר מקפת חומה יש תשיבות. ולפי זה, גם אם בעיר עצמה המקפת חומה לא יקראו בט"ו, (כגון שהיא תרבה, ולפי דעת הרמב"ן), מכל מקום בסמוכותיה יקראו בט"ו, אם הם חזרו והתשובו.

דבדין סמוף ונראה, איתא בגמרא (ג: א) רבי יהושע בן לוי, ברה וכל הסמוף לו, וכל הנראה עמו, נדון ככרה. ואמרו על זה בגמרא, נראה אף על פי שאינו סמוף, כגון דיתבא בריש טורא. סמוף אף על פי שאינו נראה, כגון שישבת בבחל.

ומבאר בירושלמי, שהטעם שנתקנו שהסמוכים ונראים למוקפים, קוראים בט"ו, הוא משום שהגם שלהם, שנה במעלתו לגם של המוקפין. דהגם של הפרוים היה יותר גדול מהגם של המוקפין. כי במקפים היתה חומה שהגנה עליהם. וגם הסמוכים והנראים למוקפין, הגם שלהם הוא כמו הגם של המוקפין, כי החומה שהגנה על העיר המקפת, היתה מגינה גם עליהם. ולפי זה, יוצא שיש לסמוכין טעם עצמי לקרא בהם בט"ו, גם כאשר המקפת עצמה שהם סמוכים אליה, היא תרבה ודו"ק.

הרי מתבאר בדרברים האלו של רבי יוסי ברבי יהודה, שהטעם שהסמוכים קוראים כמו במקפים, הוא משום שהגם שלהם שנה.

ולפי זה, גם לפי הרמב"ן צריך לקרא בט"ו בסמוף ונראה לעיר תרבה, אם הסמוף ונראה מישוב. וכדברי הגר"א שגם אם גורסים בניחיותא בו אין קוראין (כשהוא תרב), מכל מקום בחוצה לו הדין שפן קוראין, (כשהמוקף תרב, והחוצה בנתי).

ירמות זו רמת בית שמש | זמנו של זה לא בזמנו של זה יח

קוראים בט"ו), אף אם סמכותיה חזרו והתשובו. אכל יש צד אחר בתקנה, והוא שהדין שהסמוכים ונראים למקפת חומה קוראים בט"ו בא לומר שיש להם תשיבות מצד עצמם, כמו שלעיר מקפת חומה יש תשיבות. ולפי זה, גם אם בעיר עצמה המקפת חומה לא יקראו בט"ו, (כגון שהיא תרבה, ולפי דעת הרמב"ן), מכל מקום בסמוכותיה יקראו בט"ו, אם הם חזרו והתשובו.

דבדין סמוף ונראה, איתא בגמרא (ג: א) רבי יהושע בן לוי, ברה וכל הסמוף לו, וכל הנראה עמו, נדון ככרה. ואמרו על זה בגמרא, נראה אף על פי שאינו סמוף, כגון דיתבא בריש טורא. סמוף אף על פי שאינו נראה, כגון שישבת בבחל.

ומבאר בירושלמי, שהטעם שנתקנו שהסמוכים ונראים למוקפים, קוראים בט"ו, הוא משום שהגם שלהם, שנה במעלתו לגם של המוקפין. דהגם של הפרוים היה יותר גדול מהגם של המוקפין. כי במקפים היתה חומה שהגנה עליהם. וגם הסמוכים והנראים למוקפין, הגם שלהם הוא כמו הגם של המוקפין, כי החומה שהגנה על העיר המקפת, היתה מגינה גם עליהם. ולפי זה, יוצא שיש לסמוכין טעם עצמי לקרא בהם בט"ו, גם כאשר המקפת עצמה שהם סמוכים אליה, היא תרבה ודו"ק.

הרי מתבאר בדרברים האלו של רבי יוסי ברבי יהודה, שהטעם שהסמוכים קוראים כמו במקפים, הוא משום שהגם שלהם שנה. ולפי זה, גם לפי הרמב"ן צריך לקרא בט"ו בסמוף ונראה לעיר תרבה, אם הסמוף ונראה מישוב. וכדברי הגר"א שגם אם גורסים בניחיותא בו אין קוראין (כשהוא תרב), מכל מקום בחוצה לו הדין שפן קוראין, (כשהמוקף תרב, והחוצה בנתי).

יט זמנו של זה לא בזמנו של זה | ירמית זו רמת בית שמש

בסמוכותיה בט"ו, אף על פי שלעיר עצמה היתה דין של עיר תרבה. וכך נהגו הספרדים, והאשכנזים, והתימנים. וכן פסק הגר"צ פ"ק, (שו"ת הר צבי אורח חיים חלק ב סימן קלא). והגר"מ טיקוצ'ניסקי (בשם הגר"ש סלנט). ומפ"ס, שפ"ק פסק הרב יונגרייז. וכן פסקו רבנו הגר"ש אויערבך (הלכות שלמה, פורים). ורבנו עובדיה יוסף (חזון עובדיה, פורים). וכן רבנו החזון איש פסק לקרא בט"ו גם בעיר שאין בה עשרה בטלנים, וגם בעיר הסמוכה לעיר תרבה. (חזון איש אורח חיים, סימן קנד סעיף קטן ב וסעיף קטן ג. ובחזון איש פתב על דברי החיד"א, אכל כל דברי הב"ר יוסף נכתבו בזמן שלא היתה בידו לא תרמ"ב ולא הרי"ב"א, אכל קש"כניו לדבריהם, אין מקום למה שכתב הב"ר יוסף, וכ"ו, ואין לנו מי שיחלק על דברי הרי"ב"א).

וכך הוא להדיא דעת רבנו הגר"א ללא שום פקפוק. וכך הוא פסק השלחן ערוך, כסתמות לשונו. (אמנם רבנו הגר"י מב"רסק, החמיר באותה תקופה, לקרא גם ב"ד).

ומי שרוצה לעקור את יום ט"ו מכל הערים המסופקות, על סמך דברי הירושלמי שאמרו שם ד"ד זמן קריאה לכל, ועל סמך זה לומר דכל מי שקורא ב"ד יוצא ידי חובה גם אם זמנו האמתי הוא בט"ו, יש לדעת כי הבבלי חולק על זה לגמרי. וע"ז לעיל בפרק ב' הדעות שהבאנו בזה בסיעתא דשמיא.

פרק ו / דין מוקפין של חוץ לארץ

א. אם בחוץ לארץ קוראים בט"ו בעיר שהיתה מקפת בימי יהושע בן נון

הראשונים דנים, אם גם בחוץ לארץ קוראים בט"ו, בעיר שהיתה מקפת חומה בימי יהושע בן נון. והביאם הר"ן.

וכל שכן שאם גורסים זאת בלשון תימה, יש לקרא בט"ו גם בחוצה לו, וגם בו. וכמו שנתבאר.

ג. הלכה

ולענין הלכה, השלחן ערוך פסק (תרפח א), שקוראים בט"ו במקף חומה, גם כשאין בה עשרה בטלנים. והנה אם אין בה עשרה בטלנים, יש לה דין של עיר תרבה, הרי לפנינו שהשלחן ערוך פוסק, שבתרבה קוראים בט"ו. ובסעיף ב' כותב השלחן ערוך, דדין הסמוך, פ"דן המקף. ומבאר בזה, שפוסק, שבסמוך קוראים בט"ו, גם כשהוא סמוך למקף שאין בו עשרה בטלנים, אף על פי שיש לו דין עיר תרבה.

אכל הב"ר יוסף מסיק (תרפח סעיף קטן ח), שאם אין קוראין במקף בט"ו מחמת שהיא תרב, אזי גם בסמוך לו קוראים ב"ד. והביאווה הבאור הלכה, (דבור המתחיל או שסמוכין). וכ"פ החיים, (בסעיף קטן יב יג). ובבאור הלכה מחדש לחלק בין אם העיר תרבה ממש, לבין אם רק אין בה עשרה בטלנים. דאם גרים בה אנשים, ורק אין בה עשרה בטלנים, אם יזמן אדם לשם, עליו לקרא בט"ו, ומכל מקום בסמוכותיה לקרא ב"ד. ואם העיר תרבה ממש, ואפילו גויים אין שם, בטל ממנה לגמרי דין ט"ו וגם אם יזמן לשם אדם, הוא יצטרף לקרא ב"ד, ולא בט"ו.

והנה הב"ר יוסף, והמשנה ברורה, והפ"ק החיים, הם עמודי הוראה. אף מצינו מעשה רב מהרבה פוסקים גדולים שכל בית ישראל נשען עליהם להלכה ולמעשה, שנקטו לדינא דיש לקרא בט"ו גם בסמוך לעיר שאין בה עשרה בטלנים, אף על פי שהרבה מהם סוברים שעיר שאין בה עשרה בטלנים יש לה דין עיר תרבה. ובזמן שירושלים העתיקה היתה תחת כבוש נרדן לתקפ"צ, ולא גר בירושלים שום יהודי, אף על פי כן ענו כולם ואמרו דיש לקרא

יָמֹת זֶה רַמַּת בֵּית שֶׁמֶשׁ | זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא בְזַמְנוֹ שֶׁל זֶה כ

בְּעִירוֹת שְׂבָחוּץ לְאֶרֶץ לֹא נִחְלָקוּ. וְגַם זֶה אֵינָה רֵאָיָה דְּאֵיכָא לְמִימַר דְּהָא בְּהָא תִּלְיָא.

אֵלָּא שֶׁהוּא זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה הַבֵּיא עוֹד רֵאָיָה מְדַגְנְסִינָן בִּירוּשָׁלַיִם הַפְּרָךְ שֶׁחָרַב וְנִעְשָׂה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֵית חָמוֹ, בּוֹ אֵין קוֹרִין בְּחוּץ לְאֶרֶץ קוֹרִין. פְּרוּשׁ, בִּירוּשָׁלַיִם שְׂאֵלוּ מִיִּלְתָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי דְּלִקְמָן דְּפָרַף שְׁחָרַב מִעֲשָׂרָה בְּטַלְנִין וּלְבַסְפוֹף יָשַׁב אוֹ שְׁנַעֲשָׂה שֶׁל נְכָרִים מֵהוּ, וְהַשִּׁיב קַל וְחֹמֶר, דְּקַל וְחֹמֶר הוּא, שְׁתַּרְי בְּכַרְפִּין הַמּוֹקְפִין חוּמָה שְׂבָחוּץ לְאֶרֶץ קוֹרִין בְּט״ו וְאָף עַל פִּי שְׁהִרְבָּה כְּרַפִּין בְּחוּץ לְאֶרֶץ (שׁ) לֹא הָיָה בְּהֵן יִשְׂרָאֵל כִּלְל מִיָּמֹת אַחַשְׁוֹרוּשׁ, וְכַל שְׁכַן שְׂאֵל הָיָה בְּהֵן עֲשָׂרָה בְּטַלְנִין, וְאִם הִירוּשָׁלַיִם מִתְפָּרֵשׁ כִּף יֵשׁ לָנוּ לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ שֶׁהַכְּרִיב הַמּוֹקְפִין חוּמָה שְׂבָחוּץ לְאֶרֶץ קוֹרִין בְּט״ו, וְכֵן דַּעַת הַגְּאוֹנִים זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה. עַד כָּאן לְשׁוֹן הֶרֶן. (וּבְבִיאור הַגְּרָא, אוֹרַח חַיִּים תַּרְפ״ב ב' א', פֶּתַח עַל פְּרוּשׁ הַרְמַב״ן שֶׁהֵבִיא הֶרֶן בְּבִיאור הִירוּשָׁלַיִם, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, אֲבָל אֵין פְּרוּשׁוֹ מִחֲנוּר.)

אָמַר הַפּוֹתֵב, לְפִי בִיאור הַרְמַב״ן בִּירוּשָׁלַיִם, צְרִיף בִיאור רֵאָיָה הִירוּשָׁלַיִם מִחוּץ לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. דְּדִלְקָמָא רַק בְּחוּץ לְאֶרֶץ קוֹרָאִים בְּט״ו בִּישׁוּבִים שְׁפַלְסֵם גּוֹיִים, מִשׁוּם דְּבְחוּץ לְאֶרֶץ יִשׁוּב גּוֹיִים שְׁמִיָּה יִשׁוּב, וְאֵינוֹ נִחְשָׁב לְחֵרוּב. אָף בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יִשׁוּב גּוֹיִים לֹא שְׁמִיָּה יִשׁוּב, וְאִם כֵּן אֶפְשָׁר שְׂאָף עַל פִּי שְׂבָחוּץ לְאֶרֶץ קוֹרָאִין בְּמוֹקְפַת שְׂדֵינָן בְּה גּוֹיִים, מִכָּל מְקוֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לְקָרָא. דְּבְחוּץ לְאֶרֶץ פִּי הָאֵי גִּוְנָא לֹא הָיָה חֵרוּב, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פִּי הָאֵי גִּוְנָא הָיָה חֵרוּב. וְכִמוֹ שְׂכַתֵּב הֶרֶן דְּיִשׁוּב גּוֹיִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה יִשׁוּב, וּבְחוּץ לְאֶרֶץ הָיָה יִשׁוּב.

וְשִׁמָּא יֵשׁ לוֹמַר דְּכַל הַחִילוּק בֵּין חוּץ לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְנַבִּי יִשׁוּב גּוֹיִים, הוּא מִשְׁעָם דְּהַשְׁבָּעָה עֲמָמִין שְׁגָרִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא עוֹמְדִים לְהִרְגָה, וְהַעוֹמֵד לְתַרְגַּם כְּהוֹרֵג,

וְזֶה לְשׁוֹן הֶרֶן (ב:), וְאֵיכָא מֵאֵן דְּאָמַר דְּכִינָן דְּבְמוֹקְפִין חוּמָה תִּלְינָן בִּיהוֹשֻׁעַ, וְדִקָּא בְּאֶרֶץ. אֲבָל בְּחוּץ לְאֶרֶץ אֶפְלוּ מוֹקְפִין חוּמָה מִיָּמֹת יְהוֹשֻׁעַ קוֹרִין בִּי״ד, מַה עֲנִין יְהוֹשֻׁעַ בְּחוּץ לְאֶרֶץ. וְעוֹד דְּבְגַמְרָא אֶמְרִינָן דְּיִלְפִינָן פְּרִזִּי פְּרִזִּי כְּתִיב הִכָּא הִיוֹשָׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרוּזוֹת וּכְתִיב הַתֵּם לְבַד מְעָרֵי הַפְּרִזִּי מַה לְהַלֵּן מְקַפּוֹת דִּידְהוּ מִיָּמֹת יְהוֹשֻׁעַ אָף כָּאן מְקַפּוֹת דִּידְהוּ מִיָּמֹת יְהוֹשֻׁעַ, וְיִלְבַּד מְעָרֵי הַפְּרִזִּי, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּתִיב. וְאָף עַל פִּי שְׁשַׁתֵּם שְׁנִינּוּ כְּרִכִּים הַמּוֹקְפִין, כִּינָן שְׂהַכִּירוּ מִיָּמֹת יְהוֹשֻׁעַ, עַל כְּרִכִּין שְׂלוֹ מִשְׁמַע.

אֲבָל בְּתוֹסְפוֹת הַבֵּיאור רֵאָיָה שְׂאֶפִילוּ בְּחוּץ לְאֶרֶץ קוֹרִין בְּט״ו מְדַאֲמִינָן (ה:): רַב אֲסִי קָרָא מְגִלָּה בְּהוּצַל בְּאֶרְבֵּיסוֹר וְחַמִּיסוֹר, מִסְפָּקָא לִיה (וְכוּי) אֵי מְקַפּוֹת חוּמָה וְכוּי אֵי לֹא. וְהוּצַל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ הַיְתָה, כְּדַאֲמִינָן כְּסוּף כְּתוּבוֹת (קִיא). נְקִיטִינָן בְּכָל לֹא חֲזָנָא חֲבָלִי מְשִׁיחַ תַּרְגֵּמָא הוּצַל. וּבְפָרְק עַרְבֵי פְסָחִים (קִיג:): נְמִי אֶמְרִינָן הוּא יוֹסֵף אִישׁ הוּצַל הוּא יוֹסֵף הַבְּבָלִי, וְלִקְמָן (כֹּט) נְמִי אֶמְרִינָן בְּכָבֵל הִכָּא? כְּבִי כְּנִישְׁתָּא דְּהוּצַל.

וְאֵין זֶה רֵאָיָה, לְפִי שְׂכַתוּב בְּמַקְצַת הַנְּסֻחָאוֹת רַב אֲסִי קָרָא מְגִלָּה בְּהוּצַל דְּבְנְמִין. וְכֵן גְּרַם רַשׁ״י זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה, וּפִי דְתַרִּי הוּצַל הוּוּ, וְזוֹ בְּחִלְקוֹ שֶׁל בְּנְמִין, דִּהֵיא דְכָבֵל לֹא מִיָּקָרִי דְּבְנְמִין.

אֲבָל הַרְמַב״ן זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה כְּתִב דְּמִשְׁמַע דְּמַקְפּוֹת דְּחוּץ לְאֶרֶץ קוֹרִין בְּט״ו, דְּהָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה דְּאָמַר בְּגַמְרָא כָּל שְׂמוֹקְפִין חוּמָה מִיָּמֹת אַחַשְׁוֹרוּשׁ מִשְׁמַע אֶפְלוּ בְּחוּץ לְאֶרֶץ קוֹרִין בְּט״ו, וּבְדַאֲמַר אִיהוּ קְשׁוּשָׁן. וּמְדַרְבֵּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה נִשְׁמַע לְרַבְּנָן בְּמוֹקְפִין חוּמָה מִיָּמֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן דְּהָא לֹא פְלִיגִי אֵלָּא בְּזַמַּן, דְּרַבְּנָן תְּלוּ לָהּ בְּזַמַּן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה תְּלִי לָהּ אֲזַמַּן אַחַשְׁוֹרוּשׁ, אֲבָל

ביומא דשושן, לפי זה אין הקב"ל בין מוקפין דאָרץ ישראל למוקפין דחוץ לאָרץ.

ומיהו גם לטעם הירושלמי, יש לומר, דנהי שטעם התקנה לתלות במוקפין דימות יהושע, הוא כדי לחלק כבוד לאָרץ ישראל. מכל מקום גדר התקנה שקבעו, הוא, דכל מוקפין דימות יהושע יקראו בט"ו, בין באָרץ ובין בחוץ לאָרץ.

והנה יש ירושלמי דמשמע מדבריו להדיא דסבידא ליה שגם בחוץ לאָרץ המוקפין קורין בט"ו. דמקשה הירושלמי, ויקראו הכל בחמשה עשר. ולכאורה הדי פרושו, אם באה לחלק כבוד לאָרץ ישראל, מדוע אין קורין בכל אָרץ ישראל בחמשה עשר. ומתוך הירושלמי, רבי אבהו דרש ושיבה ושיבה מה ושיבה שגאמר להלן מימות יהושע בן נון, אף ושיבה שגאמר כאן מימות יהושע בן נון.

ויש לכאור בענין השאלה והתרוץ האלו, דהנה במגלה לא נאמר להדיא דאזלינן בתר ימות יהושע, אלא נאמר רק דפרזין בי"ד. ורק ממילא שמע מינה דמוקפין בט"ו. וחקמים באו ואמרו ללכת אחר מוקפין דימות יהושע מפני כבודה של אָרץ ישראל. ומשום הדי, מקשה הירושלמי דנימא שבכל אָרץ ישראל יקראו בט"ו, ובשאר העולם יקנה החילוק בין מוקפין לפרזין (ואם כן יקנה, אזי נוכל לקבוע ללכת בשאר העולם אחר מוקפין דאחשורוש). ומתוך הירושלמי, דמפנין שגאמר ושיבה לגבי פרזין, ונאמר במקום אחר ושיבה לגבי יהושע בן נון, ממילא הרי זה כמו שגאמר שהפרזין שקורין בי"ד הם אלו שהיו פרזין בימות יהושע בן נון, ואם תולים את הפרזים בימות יהושע בן נון, ודאי זה הולך על הפרזים של אָרץ ישראל. ולכן זה נחשב, שבמגלה עצמה נרמז שהפרזין של אָרץ ישראל קורין בי"ד. והעבת א"י.

ובגוים דחוץ לאָרץ שלא שיכת סבא זה שפיר יש תורת ישוב לישובם. ולפי זה יש לומר דבאָרץ ישראל נמי, הא לישוב גויים לאו שמה ישוב, זה רק בדי עממין, אף אחר כבוש ישראל, אם יבואו גויים אחרים וידורו באָרץ, בכהאי גוונא ישוב גויים הוי שפיר ישוב. ואם כן יש לומר דנדון הירושלמי בכרף שחבר ונעשה של גויים באָרץ ישראל, איירי בגוונא שבאו לדור בו עמים חדשים, ועל זה מביאים שפיר ראיה מחוץ לאָרץ.

ובמראה פהו הביא נכתב בצדו בגליון הר"ן ראיה דבחוץ לאָרץ קורין בט"ו, דבתוספתא איתא דרבי יהושע בן קרחה אומר מימות אחשורוש, ועלה אמר רבי יוסי רבי יהודה היכן מצינו לשושן הבירה שמקפת חומה מימות יהושע בן נון. ומשמע דאלו היתה מקפת חומה מימות יהושע בן נון הנה אתי שפיר שקורין שם בט"ו אף על גב שהיא בחוץ לאָרץ. עד כאן. (ואין להקשות דדלמא שושן שאני משאר חוץ לאָרץ. משום דלפי דעת רבי יוסי בן יהודה משמע שאינו מחלק בין שושן לשאר העולם, דאם היה מחלק בין שושן לשאר העולם לא קשיא מידי מה שהקשה היכן מצינו לשושן הבירה שמקפת חומה מימות יהושע וכי, דלעולם שושן שאני משאר העולם. אלא ודאי סבידא ליה דשושן אין צריך להיות דינה שונה משאר).

אמר הכותב, לכאורה הנדון לגבי מוקפין דחוץ לאָרץ אם קוראים שם בט"ו, זה תלוי בטעמים מדוע תלו בימות יהושע בן נון. דלדעת הירושלמי שהוא משום כבודה של אָרץ ישראל, אם כן צריך להיות שבחוץ לאָרץ יקראו בי"ד. אף לטעם הרמב"ן שהחילוק בין פרזין למוקפין הוא משום שפרזין פתחו במצוה תחלה כיון שגם שלהם היה מפרסם וגדול יותר, ורק כשמצאו חקמים סמך למגלה מן התורה וקבעוה על כל ישראל, קבעוה למוקפין

ירמות זו רמת בית שמש | זמנו של זה לא בזמנו של זה כב

פרק ז / דין ערים המסופקות

א. מתי יקראו הערים המסופקות

נחלקו הראשונים בדין ערים שהם מסופקות אם הם מקפות מימות יהושע בן נון מתי יקראו למעשה. דרעת הגאונים היא שהם קוראות רק בי"ד דאזלינן בהו בטר רובא דעלמא, דרב עירות העולם אינן מקפות מימות יהושע בן נון. (הביאם הר"ן ב. מפ"י הרי"ף דבור המתחיל ולענין).

והרמב"ם חולק (בפרק א הלכה יא) ופוסק דקוראות גם בי"ד וגם בט"ו, אלא שמכרכות רק בי"ד, הואיל והוא זמן קריאתה לכל. והשלחן ערוך פסק כהרמב"ם, בסימן תרפח סעיף ד. (ובטור הביא שיטה נוספת דאין מכרכין בשום יום).

ולגבי מה שנאמר בירושלמי דהטעם להעדיף את יום י"ד על יום ט"ו, הוא משום דיום י"ד הוי זמן קריאה לרב העולם, מקשים האחרונים מה שיש ללכת כאן אחר הרב, והלא זהו ספק על כל עיר מה היא, וזהו ספק בדבר קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואין הולכין בו אחר הרב. (עין חקמת שלמה, תרפח ד, ועוד). ומתורצים, שכאן הטעם ללכת אחר יום י"ד אינו מחמת הטעם הרגיל שהולכים אחר רוב, אלא זהו משום סברא הדומה לסברת ברי ושמא. פרוש, דכיון שבגני ט"ו יוצאים ידי חובה בדיעבד גם ביום י"ד, אף בגני י"ד אינם יוצאים ידי חובה ביום ט"ו אפלו לא בדיעבד, לכן בכל ספק עדיף שיקראו בי"ד, כי קריאת י"ד היא ודאי מוציאה ידי חובה, וקריאת ט"ו היא 'שמא' מוציאה ידי חובה, וברי ושמא ברי עדיף. וקמו שכתב בבאור הגר"א בסעיף קטן י, ועין שם שהביא לזה פמה ראיות מן הירושלמי. ואם כן סברא זו שיכת גם לגבי מסופקות דארץ ישראל.

ממשיך הירושלמי ומקשה, ויקראו הכל בי"ד. ולכאורה כן פרושו, שבחויץ לארץ יקראו כולם בי"ד, ורק בארץ ישראל נחלק בין פרוזים למוקפים. ומתוך הירושלמי, רבי יהודה בר פזי דרש פרזי פרוזות, נאמר כאן פרוזות ונאמר להלן לבד מערי הפרזי הרבה מאד, מה פרזי שנאמר להלן מימות יהושע בן נון אף פרוזות שנאמר כאן מימות יהושע בן נון.

וצריך באור מה מקשים כאן שיקראו הכל בי"ד, והלא זה עתה הגמרא סימה לשאול, שיקראו הכל בט"ו, ותראה, שלמדים משיבה ושיבה, שיש חילוק בין מוקפין לפרוזין והוא תלוי בימות יהושע בן נון. ואם כן אף הגמרא רוצה עכשו לחזר ולומר שלא יהיה חילוק בארץ ישראל בין פרוזין למוקפין, ושכלם יקראו בי"ד.

ושמא יש לפרש שכאן פנתה הגמרא להקשות על חוץ לארץ, שבכל חוץ לארץ יקראו בי"ד, בין במוקפין ובין בשאינן מוקפין. ושאלה זו היא ממש המישף השאלה הראשונה. דהשאלה הראשונה היתה שבארץ ישראל לא נחלק ובחויץ לארץ נחלק, ובארץ ישראל יקראו כולם בט"ו, ורק בחוץ לארץ נחלק בין פרוזין למוקפין. ואחר שתרגונו דמוקפחים לחלק בארץ ישראל בין פרוזין למוקפין, שואלים להפך, שבשאר העולם לא נחלק ובארץ ישראל נחלק. והיינו דרק בארץ ישראל יהיה חילוק בין פרוזין למוקפין, ואילו בשאר העולם כולם יקראו בי"ד. ועל זה מתרץ הירושלמי דילפינן פרזי פרוזות, והרי זה כמו שנאמר להדיא במגלה דערי הפרוזים המזכירים במגלה שהם היו של חוץ לארץ, ושעליהם לקרא בי"ד, אלו ערים שהיו פרוזים בימי יהושע בן נון. וכל שהיה מקף חומה בימי יהושע בן נון אינו בכלל ערי הפרוזות שקורין בי"ד, אפלו כאשר הוא מחוץ לארץ.

בפנינו, אבל בשלא יצא מתוך הקבוצה, כגון עירות דבאפי נפשיהו קיימי, הוי כנמצא בפנינו. עין שם. ועין עוד ערוך השלחן (תרפח ג).

והנה הלבוש כתב, ראו חכמים שבאותו הדור לעשות זכר לארץ ישראל גם כן בנס זה ולחלק כבוד לארץ ישראל לחלק עירות ארץ ישראל דמסתמא היו מוקפין בימי יהושע וכו'. כיון דמסתמא ערי ארץ ישראל רבם היו מקפים בימי יהושע בן נון. עד כאן לשונו. הרי דנקט בלשונו דמסתמא ערי ארץ ישראל היו מוקפין, וכן כתב דרב ערי ארץ ישראל היו מוקפין בזמן יהושע בן נון.

ואם כן לפי דבריו כל הערים העתיקות שבארץ ישראל הווי בכלל ספק מוקפין מימות יהושע בן נון. מלבד היכא דידעין להדיא שלא היו מקפות בימי יהושע בן נון. וכגון טבריה דידעין להדיא שצדה אחד גם, ומסתפקין רק בגדר הים שהוא אי מהני להחשב כהיקף חומה.

והשתא לפי הלבוש יש מקום לדון דדלמא רק בספקות דחוי לארץ רובא דידהו אינן מקפות חומה מימות יהושע בן נון, אף בספקות דארץ ישראל אי אזלינן בתי רובא, הדין צריך להתהפף, ולדעת הגאונים קראו רק בט"ו, ולדעת הרמב"ם קראו בשניהם, אף יברכו בט"ו, דרב ערי ארץ ישראל מוקפין מימות יהושע בן נון לדעת הלבוש.

ויש לדחות דאפשר דרק ביחס לערים שהיו בימי יהושע בן נון אמרינן דרב הערים שבזמן שהוא היו מוקפין חומה. אף בזמנינו רוב ערי ארץ ישראל הווי ערים חדשות שלא הייה בהם ישוב מעולם, ואם כן בזמנינו גם בארץ ישראל הרב קוראין בי"ד.

ומאידך יש צד דאיכא למימר דאין זה ספק אם עיר זו מן הרוב או מן המעוט, אלא זהו

אמר הכותב, תרוץ זה אתי שפיר רק לפי הצד שאכן כך הוא הבאור בירושלמי. ומכל מקום הבבלי חולק על זה, דבבבלי איתא דכני ט"ו אינן יוצאים ידי חובה בי"ד אפילו בדיעבד. דכריש מסכת מגלה (ב. ב.) למדו מזמניהם דזמנו של זה לא כזמנו של זה. שפרושו הוא, שנאמר בזה דין מפרש דאותם שזמנם בט"ו, אינן יוצאים ידי חובה בי"ד, כשם שאותם שזמנם בי"ד, אינן יוצאים ידי חובה בט"ו. וזה נלמד מקרא ממש שבמגלה. ודו"ק. ויכשהבבלי חולק על הירושלמי, הלכתא כהבבלי. (ועין לעיל בפרק ב מה שכתבנו בסיעמא דשמיא בזה).

ובספר לשון למודים (רמג) תרץ, דלא אמרינן קבוצה על מחציה דמי אלא היכא דשקיל או שפירש בפנינו מהקבוצה, אבל היכא דלא יצא מתוך הקבוצה, כגון עירות, דבאפי נפשיהו קיימי, אזלינן בתי רובא. ודמי לבשר הנמצא, דאמרינן כל דפריש מרובא פריש. אבל בשער המלך (הלכות מגלה א יא) הקשה על דבריו ממה שכתב הר"ש מקינון בספר הקריתות (סימן ר) וזה לשונו, ויבזה ניתא מה שמקשים העולם, יאסור כל העולם בתרישה ווריעה מטעם נחל איתן שהוא קבוצה. ולמאי דפרישית ניתא, כיון דלא ידעין היכן נחל איתן, לא שניף למימר כל קבוצה, אבל אי ידעין מקומו, אמינא כי הנורע בתוכו אסור. ואי נסבינו זרע ולא ידעין אי מיניה אי משאר עלמא, אסור, אף על גב ד'עלמא' רובא, ורובא דרובא, כמה פעמים. עד כאן לשונו. נמצא דמפרש בדבריו דאף על גב דהתם נמי כל שדה ושדה באפי נפשיה קאי ולא יצא מתוך הקבוצה, אפילו הכי סבירא ליה להר"ש דמיקרי קבוצה. אלא דהביא השער המלך דיש לומר על פי דברי הר"ן (על הרי"ף ריש פרק כל העלמים) דכפשוטת צריך לומר בשיתת הר"ן דסבירא ליה שאין אומרים קבוצה אלא היכא דשקל או שפירש

יְרֵמוֹת זֹאת הִיא בֵּית שֵׁשׁ | זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא בְּזִמְנֵנוּ שֶׁל זֶה כִּד

ב. פֶּסֶק הַשְּׁלֶחֶן עֲרוּף (תּרפ"ד) דְּכַרְךָ שֶׁהוּא סֶפֶק אִם הֶקֶף בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ אִם לֹא קוֹרִין בְּאַרְבָּעָה עֶשֶׂר וּבִט"ו, וּמְכַרְכִּין בִּי"ד. וְהֵבִיא הַבַּיִת יוֹסֵף (בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל כַּרְף) דְּה"ר יוֹסֵף אֲבִיבֵי קָרָא תִּגְר, וְסֶפֶק הַגִּי רַק כְּשֶׁצָּצְתָם אֲמָרִים מְקַפֵּת וּקְצָתָם אֲמָרִים אֵינָה מְקַפֵּת, אֲבָל כָּל שְׂאֵין יוֹדְעִין בָּהּ כָּלֵל לֹא מִיִּקְרִי סֶפֶק. וְסָתֵם עֵיר מְקַפֵּת חוֹמָה וְאֵין יוֹדְעִין בָּהּ אִם הִיא מְקַפֵּת חוֹמָה מִזִּמְנֵנוּ יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נֹון אִם לֹא, לֹא בָּאָה לְכָלֵל סֶפֶק כָּלֵל. וְעֵין שֶׁם שֶׁהֵבִיא רָאִיָּה מְסַפֵּק חֵלֶב סֶפֶק שְׁמֹן. וְדָחָה הַדְּמוּי לְסֶפֶק חֵלֶב סֶפֶק שְׁמֹן. אִף כִּתְבֵי דִישׁ לְקַיֵּם דְּכָרִיו דְּכָל שְׂאֵין מַחְלֶקֶת בְּכַבְלָה אִם הִיא מְקַפֵּת חוֹמָה מִזִּמְנֵנוּ יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נֹון, אֵינָה בָּאָה לְכָלֵל סֶפֶק, וְאֵין קוֹרִין בָּהּ אֶלָּא בִּי"ד. וּמִמְשִׁיף, וְהַעוֹלָם שְׁנוֹהֵגִים לְקָרוֹת בִּי"ד וּבִט"ו כָּלֵל הַעֲצֵרוֹת הַמְּקַפֵּת, מִן הַסָּתֵם נִרְאָה שְׁסוֹבְרִים שְׁבִינֹן שְׂאֵנוּ רֹאִין אוֹתָהּ שֶׁהִיא מְקַפֵּת, בָּאָה לְכָלֵל סֶפֶק אִם הִיא מִזִּמְנֵנוּ יְהוֹשֻׁעַ. וְכו'. עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וְכִלְשׁוֹן תְּשׁוּבָה זֶה כְּתוּב בְּתִשְׁבּוֹת הַרְדְּב"ז חֶלֶק א' תְּשׁוּבָה רַב. וּבִפְרֵי מְגִידִים (אֲשֶׁל אֲבָרְהָם) כֶּתֵב דְּעַת הַבַּיִת יוֹסֵף לְדִינָא הוּא דְּכָל עֵיר שְׂיֵשׁ לָהּ חוֹמָה, רֹאִי לְסֶפֶק אִף בְּלֹא קְבָלָה. וְכֵן נֹוֹקֵט נְמִי הַפְּרִי חֲדָשׁ, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, מוֹכַח בְּבַיִת יוֹסֵף דְּדוֹקָא בְּכַרְךָ שֶׁהִיא מְקַפֵּת חוֹמָה עִתָּה אֶלָּא דְּמִסְפָּקָא לָן אִם הִיא מְקַפֵּת נְמִי מִזִּמְנֵנוּ יְהוֹשֻׁעַ, (דְּזוֹ הוּא בְּכָלֵל סֶפֶקוֹת שְׁקוֹרִין בִּט"ו וִי"ד), אֲבָל אִם אֵין לָהּ חוֹמָה עִתָּה, אֵינֹו בְּכָלֵל הַסֶּפֶק. וְאִם כֵּן יֵשׁ לֹאמֵר דְּכָל חֲמֵר הוּא לְגַבֵּי יְרֵמוֹת שֶׁהִיא בְּדוּאֵי בְּגֵרָה סֶפֶק טוֹב, מֵאַחַר שֶׁגַּם יֵשׁ מְסָרְת עֲלֶיהָ שֶׁהִיא יְרֵמוֹת דְּקָרָא, וְגַם חוֹמָתָה שְׁעוּדָה בְּנוּיָה עַל תֵּלָה, מוֹכִיחָה עֲלֶיהָ שֶׁנִּבְנְתָה בְּזִמְנֵנוּ שְׁקוֹדֵם לִיהוֹשֻׁעַ בֵּן נֹון.

פֶּרֶק ח / עֲשֵׂרָה בְּטַלְנִין

לְהַשְׁלֵמַת הָעֲנִין, נִבְיָא גַם דִּין עֲשֵׂרָה בְּטַלְנִין. אֵימָא בְּגִמְרָא (מְגִלָּה ג:) וְאָמַר רַבִּי

סֶפֶק עַל הָעֵיר עֲצָמָה, כִּיצַד הִיא, וְלְגַבֵּי עֲצָמָה, אֵיכָא רַוב צְדָדִים שֶׁהִיא מְקַפֵּת מִזִּמְנֵנוּ יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נֹון כְּדִין. (דְּהָא דְּקָבִיעַ כְּמַחְצָה עַל מַחְצָה זֶה כְּשֶׁמְסַתְּפֵק לְאִיזוֹ חֲנוּת נִכְנֵס לְחֲנוּת, אִף כְּשִׁידֻעַ לְהִיכֵן נִכְנֵס, וְרַק מְסַתְּפֵק עֲלֶיהָ אִם הִיא כְּשֵׁרָה אוֹ טְרַפְהָ, אִם יֵשׁ רַוב צְדָדִים דְּהוּא כְּשֵׁרָה אֲזַלִּינֵן בְּתַר רַוב צְדָדִים).

וּמִיָּהוּ לְפִי הִירוּשְׁלַמִי שְׁבַגִי ט"ו יוֹצְאִים יְדֵי חוֹבָה אִם קוֹרָאִים בִּי"ד, אִם כֵּן אֲפָשֶׁר דְּסֶפֶק זֶה נִחְשָׁב כְּדָבָר שְׂיֵשׁ לוֹ מִתִּירִין, שְׁהֵרִי כּוֹלֵם יְכוֹלִים לְצַאת יְדֵי חוֹבָה עַל יְדֵי שְׁיִקְרָאוּ בִּי"ד, וְאֵין לְלַקֵּת בְּזֶה אַחַר הַרְבֵּ. אִף מְכַל מְקוֹם הַבְּבִלִי חוֹלֵק וְסוֹבֵר דְּכֵן ט"ו אֵינֹו יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָה אִם קָרָא בִּי"ד.

ב. הַשְּׁלֵמוֹת

א. אֵימָא בְּירוּשְׁלַמִי מְגִלָּה (פֶּרֶק א הַלְכָה א), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְנַבֵּחַ וְעַד אֲנִיטִיפְרַס שְׂשִׁים רַבּוּא עֲצֵרוֹת הֵי, וְהַקְטָנָה שְׁבֵהֵן הִיא בֵּית שֵׁשׁ וְכו', וּמִקְשָׁה הִירוּשְׁלַמִי, כָּל הַעֲצֵרוֹת שְׁמֵנָה יְהוֹשֻׁעַ אֲפִילוֹ מֵאָה אֵינֵן, וּמִתְרַץ הִירוּשְׁלַמִי, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן לְקִישׁ אָמַר מְקַפֵּת חוֹמָה מְנָה. וּמְבַאֵר בְּדָבָרֵי רִישׁ לְקִישׁ דְּכָל הַעֲצֵרוֹת שְׁמֵנָה יְהוֹשֻׁעַ הֵי מְקַפֵּת חוֹמָה. אֲמַנֵם בְּהַמְשָׁף אֲמַרִינֵן דְּרַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָה תְרַץ דְּמָה שְׁמֵנָה יְהוֹשֻׁעַ, הֵם הַסְּמוּכוֹת לְסֶפֶר. וְצָרִיף עֵינֵן אִם רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָה נִחְלַק עַל רִישׁ לְקִישׁ, אוֹ דְּלִמָּא דְּלֹא פְּלִיגִי, וְכוּלֵי עֲלִמָּא מוֹדוּ דְּכָל מַה שְׁמֵנָה יְהוֹשֻׁעַ הֵי בְּצוּרָתָהּ, אֶלָּא דְּרַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָה קָא מְשַׁמַּע לָן דְּמְלַבְד הָעֵרִים הָאֵלוּ הֵי עֵרִים נּוֹסְפוֹת בְּצוּרָתָהּ, וְהַשְׁמַע שְׁיִהוֹשֻׁעַ מְנָה רַק אֵת מַה שְׁמֵנָה, מִשּׁוּם שֶׁהֵם הֵי הַבְּצוּרוֹת הַסְּמוּכוֹת לְסֶפֶר. וּכְדָאשְׁכַּחֵן דְּבַעֲרָכִין (ל"ב:) מְנִינֵן ח' עֵרִים מְקַפֵּת חוֹמָה, וְאֶקְשִׁינֵן וְהֵלֵא כְּבֹר נְאֻמֵּי שְׂשִׁים עֵיר כָּל חֶבֶל אֲרָגָב בְּכַשְׂוֹן, כָּל אֵלֶּה עֵרִים בְּצוּרוֹת. הָרִי דְּהוּוּ בְּצוּרוֹת טוֹבָא.

כה זמנו של זה לא בזמנו של זה | ירמות זו רמת בית שמש

בלבד, (ההחלטה היכן בדיוק לקיים את התפירה תלויה בהרבה גורמים, ואין כאן מקום להרחיב בנושא). בתפירות התגלו שרידים של בננים גדולים, וגם סדרת ביצורים מסיבים שאין לה אף ורע בכל המזרח התיכון, ולא רק בארץ ישראל. נתגלו חומות עבות ביותר, שרחבן הגיע בנקדה מסוימת עד כדי 38.5 מטרים! כל הממצאים בעיר התחתית השתייכו לתקופה הנקראת ה'ברונזה הקדומה'. תקופה זו מסתיימת לפני אברהם אבינו.

בין השנים 2006-1992 נערכו שמונה עונות חפירה נוספות, ואז נבדקו גם שטחים שעל פסגת התל (הידוע בשם ה'אקרופוליס'). בפסגת התל נחפרו חתך כדי לגלות את השכבות הארכיאולוגיות המצויות שם, ולשנייך אותן לתקופות מפורות. התגלו שם שבע שכבות. השכבה התחתונה (שהיא הקדומה ביותר) - שמעט מאד ממנה שרד - מתארכת לברונזה הקדומה, כלומר אותה תקופה של הממצאים שהתגלו בעיר התחתית. בשכבה שמעליה התגלו חרסים מהברונזה התיכונה, ומהברונזה המאוחרת (תקופת הברונזה המאוחרת מסתיימת בעת שבני ישראל נכנסו לארץ. עוד על כך להלן). שלוש השכבות שמעל לשכבה המדוברת משתייכות לתקופת הברזל I, כלומר התקופה של התנחלות בני ישראל. לאור ממצאים אלו, נתן לקבץ שהעיר המזוהה עם ירמות, הייתה מושבת בעת שהגיעו בני ישראל לארץ, כלומר מימות יהושע בן נון. לאחר מכן נוסד בירמות ישוב ישראלי (דבר המלמד על חרבן העיר, כנראה על ידי יהושע). אין מידע לגבי קיומה של חומה לעיר בתקופת ההתנחלות. (המידע על פי האינצקלופדיה החדשה לתפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל, חלק ה, עמוד 1797).

כיצד מתארכים שכבה ארכיאולוגית? בתקופות שבהן היו מטבעות, ממצא

החושע בן לוי, כרף שאין בו עשרה בטלנין נדון ככפר. מאי קא משמע לן תנינא איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר. כרף איצטריף ליה, אף על גב דמיקלעי ליה מעלמא.

וכתבו תוספות (דבור המתחיל כרף) דהא דבעינן עשרה בטלנין זה לגבי שאר כרפין פרוזין. אף לגבי מוקפין חומה קורין בט"ו אף על גב שאין בהן עשרה בטלנין. וכן דעת הרא"ש (סימן ב) דמוקפין אין צריף עשרה בטלנין.

אבל שיטת הרמב"ן והביאו הר"ן דגם במוקפין חומה מימות יהושע בן נון בעי עשרה בטלנין, ובלא עשרה בטלנין קורין כ"ד.

פרק ט / ארכיאולוגיה

א. דברי הקהלות יעקב בענין הארכיאולוגים

כתב מרן הקהלות יעקב בקנטרס שעורין של תורה סימן ח' אות ו' וזה לשונו, והנה אף שאין מביאים ראיה מספרים שאינם מקבלים אצלנו לדברים אמתיים, מקל מקום קצת סמוכים איכא, דהא אפילו נכרי מסיח לפי תמו נאמן על כל פנים בעדות אשה, ובאיסורין דרבנן, עין יורה דעה סימן צח, לזאת אכתב כאן וכו'.

ב. מאמרו של הרב יהודה לנדי שליט"א בגליון קלמוס אדר ב' תשע"ו 'מהו הממצא הארכיאולוגי של תל ירמות'

מהו הממצא הארכיאולוגי של תל ירמות? התל עצמו שפולט למרחוק הוא מקומה של העיר ירמות, אבל בתקופות מסוימות התרחבו ממדיה של העיר וכללו גם את העיר התחתית. בשלב הראשון של התפירות, משנת 1980 ואילף נערכו תפירות ארכיאולוגיות רק בעיר התחתית

ירמות זו רמת בית שמש | זמנו של זה לא בזמנו של זה כו

המטבעות מתאריך את השכבה באפן כמעט אבסולוטי, שכן כמעט לכל מטבע יש שם ותאריך של השליט שבימינו הנפק המטבע. אמנם יתכן שמטבע מסים שמש הלך חקי עשרות שנים לאחר שהונפק, ולכן אין הוא מתאריך את השכבה בצורה אבסולוטית, אבל בכל זאת מהמטבע נתן להבין באפן כללי באיזו תקופה מדבר. בנוסף לכך, ברור שהמטבע אינו קודם להנפקה שעליו, ולכן טווח השימוש במטבע מסים מצומצם יחסית. דא עקא, שאין ממצא של מטבעות בשכבות שקודמות לבית שני. (אין כאן המקום להציע הסברים לתופעה, אבל זוהי המציאות). כיצד אם כן מתארכים שכבה הקדומה יותר לימי בית שני? כאשר יש ממצא פתוב, מלאכת התאריך היא קלה יחסית. השפה, צורת הכתב, ולפעמים גם התכן האמור, עוזרים לשייך את הממצא לתקופה מגדרת. בהעדר ממצא פתוב, משמשים כלי החרס שבשכבה המפתח העקרי לתיארוף השכבה. בכל אתר ארכיאולוגי לשון פמיות גדולות של שכרי כלי חרס, שפן חרס הנשבר אין כל צורך פספי, לכן הוא משאר במקום, והוא גם אינו מתפלה, ולכן שורד עד זמינו. לכל תקופה, צורה יחודית של כלי החרס ששימשו באותה עת. החופר חושף כלי חרס או חלק ממנו, ועל פי צורת הכלי, יכול לקבץ באפן כללי לאיזו תקופה השתייך כלי החרס. תיארוף בעזרת כלי חרס יעיל מאד, אבל מגבל, שפן לרוב אינו יכול לתת תאריך מדק אלא תאריך כללי.

מה נתן להסיק מהממצא הארכיאולוגי בתל ירמות? בתקופת הברונזה, שפאמור קדמה לאברהם אבינו, היתה ירמות עיר ממלכה ששלטה על תחום נרחב. העיר גדלה לממדים גדולים, וכללה בתוכה את העיר התחתית. נבנו חומות וביצורים גדולים ביותר, ושוב הדבר מלמד על עצמת השלטון של העיר.

לגבי תקופות מאחרות יותר, התמונה פחות חד-משמעית. היות שכמות החפירות באקרופוליס מועטה, יש לקחת את המסקנות בהסתיגות מה. ברור שהעיר ירדה מגדלתה, שפן אין ממצאים של השכבות המאחרות בעיר התחתית. צמצום שיטה העיר, גם מלמד על החלשות מעמדה של העיר. נראה שהעיר היתה מישבת בברונזה המאחרת, ובכך נוכל לקבל את הזהוי שלה כעיר ירמות המזכרת בספר יהושע. העיר הפנענית הגיעה לקצה (על סמך השערה נאמר שכתוצאה של מלחמת יהושע), אבל נבנתה מחדש על ידי בני ישראל (זאת על פי ממצא כלי חרס שהתגלו בשכבת ברזל 1 האופניית לאתרי ההתנחלות הרבים שהתגלו בהר אפרים).

קשה לקבץ בדיוק מתי בתקופת ברזל 1 נוסדה העיר מחדש על ידי בני ישראל. בנוסף לכך, אין בבנינו מידע ביחס לשאלה האם הקפה העיר התדשה בחומה אם לא. על אף שחלק מהחומות העתיקות שרדו (שפן הן קצמות עד זמינו) הן לא יכלו בהכרח לענות על צרכי הבטחון של העיר.

תקופת הברונזה היא שם כללי לתקופות שבהן השתמשו בברונזה (תערוכת נחשת וברזל). שם מקביל לתקופה זו היא 'התקופה הפנענית'. תקופה זאת מתחלקת לתתי-תקופות. סוף תקופת הברונזה המאחרת (בארץ ישראל) מתרחשת פנראה בעת שבני ישראל נכנסים לארץ. תקופת הברזל היא שם כללי לתקופה שפבר

כז זמנו של זה לא בזמנו של זה | ירמיהו זר רמת בית שמש

ראשית, לא ברור עד לאיזה גובה שרדו החומות. נוסף על כך, ממדי העיר הצטמצמו כנראה והיה צורך לבנות חומה קטנה יותר המתאימה לממדי העיר המצומצמת.

פרק יב / תשובת מרן שר התורה רבנו

חיים קניבסקי שליט"א

בס"ד

יום ו' עש"ק סדר קדושים תשע"ו

הוד כבוד מרן שר התורה הגאון רבנו חיים קניבסקי שליט"א

אבקש להציע בזאת שאלה קמי מרן שליט"א, ואודה מאד באם יואיל לחוות דעת התורה

יש נרקע שקבלה היתר לבנות עליה דירות. והנרקע נמצאת במרחק שבעים מטר מן המקום שהעירו עליו בעל מרפאת המשנה בספר 'חוג הארץ', ובספר 'תבואת הארץ' לר' יהוסף שורן, [וכן הביא גם בספר 'ארץ ישראל ושכנותיה'], ואמר שהיא העיר 'ירמות'.

והנה בספר 'הושע' (טו לה) כתיב: 'ירמות ועדלם שוכה ועזקה, וגו'. ובהמשך בפסוק מ"א כתיב: 'ערים שש עשרה ותצריהן, וגו'. מבאר בזה שלירמות יש חצר. ורש"י (שם) פרק יג פסוק כח) פרש על הפסוק הערים ותצריהם, וזה לשונו: הערים, המקפות חומה. ותצריהם, ערי הפזוזי בלא חומה. עד כאן. ומבאר במצודות שם, דחצר היא עיר הסמוכה לעיר שיש לה חומה.

ועולה מזה, וירמות היא אחת מערי החומה של ארץ ישראל. וברמב"ן מבאר דאף דרו בה ישראל אחר שקבשה. דכתב בפרושו על התורה בפרשת חקת, (ויקרא כ יד) וזה לשונו: ומנהג הכתוב להזכיר שם גדולי המלכים אשר ירשנו את ארצם, כענין שהזכיר ביהושע חמשת מלכי האמורי וכו'.

פרק י / אם מותר לגור ולבנות בתים באלפים אמה הסמוכות לחומת ירמות

הנן במסכת ערכין, (לג:) אין עושין שדה מגרש, ולא מגרש שדה, ולא מגרש עיר, ולא עיר מגרש. ולמדו זאת בגמרא מקרא דלא ימכר, מאי לא ימכר, לא ישנה. וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פרק ג הלכה ה) שדין זה נוהג בכל ערי ישראל, שאין עושין שדה מגרש, ולא מגרש עיר, וכו'. וכן הוא ברש"י בשבועות (טז. דבור המתחיל כל) דבתי ערי חומה אין עושים מגרשיהן שדה. (וצריך לומר דגם אין עושין מגרש עיר, דחד דינא הוא).

ואם פן יש לעין אם מותר לגור או לבנות בית דירה פשהיא סמוכה כל כך לחומת ירמות (מבחוץ), מדינא דאין עושים מגרש עיר, בערי חומה.

וכדי שיהא אפשר לבנות שם בלא שום פקפוק, נצטרף לומר שהבתים שייכנו בתוך אלפים אמה של העיר, הם 'תוספת' על העיר השנה, והמשך שלה, ואינם עיר חדשה נפרדת.

ושאלה זו שאלנו באגרת לפני מרן שר התורה שליט"א, ובסוף המאמר הבאנו בסייעתא דשמיא את לשון תשובת רבנו שליט"א.

פרק יא / יש קדושה יתרה בעיר מקפת

חומה

יש ענין לגור בארץ ישראל, בעיר מקפת חומה מימות יהושע בין נון, יותר מאשר בעיר אחרת, מחמת קדושת העיר.

יְרֵמוֹת זֹה רֵמֶת בֵּית שְׁמֵשׁ | זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא בְזַמְנוֹ שֶׁל זֶה כַח

הָאֵם עֲדִיף לְבָנוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר שָׁאִין בּוֹ אֶת
הַחֶשֶׁשׁ הַנִּ"ל, אוֹ שְׁמָא אִין לַחֹשׁ לְזֶה כָּלֵל.

זֹאת לְמוֹדְעִי, שְׁגִבּוּלוֹת הָעִיר הַזֹּה, הַנִּקְרָאת
יְרֵמוֹת, נִכְרִים בְּבִירוֹ, מִכִּינּוֹן שֶׁהִיא בְּנוּיָה
בְּרֹאשׁ הַר. וּבְחֵלֶק מְסֻיָּם יֵשׁ חוּמָה הַנִּקְרָאת
לְעִזֵּן בְּבִירוֹ. (וְרַבִּים הֵם הָאוּמָרִים שְׁחוּמָה
זוֹ הִיא שֶׁהִיָּתָה בְּזַמַּן שְׁבַנִּי יִשְׂרָאֵל נִכְנָסוּ
לְאַרְצָן). וּבְמִדֵּיָה שְׁעֵשִׂיתִי עִם חָבֵל (בְּאֶרֶץ
ו' מָטֵר, י"ב פְּעָמִים) מִקִּיר הָעִיר מִמֶּשׁ, וְעַד
שְׂטַח הַבְּנָנִן, יֵשׁ בְּסֶף הַכֹּל שְׁבָעִים מְטָרִים
כַּנִּ"ל.

הַכּוֹתֵב בְּכֹל הַדֶּרֶת הַכְּבוֹד הַרְאוּי

יוֹסֵף חַיִּים פֶּהֶן

וְכֹה הִשִּׁיב מְרִן:

פַּחֲמַע"ד וְאִין מִקְפִּידִין הַיּוֹם

*פַּחֲמַע"ד: פּוֹק חַזִּי מֵאֵי עֵמָא דְבָר

וּבְרֹאֵם מְלֵךְ יְרֵמוֹת וְכו', וְשֶׁאֵר הַמְּלָכִים
הַזְּכֻרִים בְּמִסְפָּר וְלֹא בְּשֵׁמוֹת. עַד כָּאֵן
לְשׁוֹנוֹ. וּמִבְּאֵר בְּדִבְרֵיו, דְּכָל עִיר שֶׁהִזְכֵּר שֵׁם
הַמְּלֵךְ דִּידָהּ, - הוֹרִישָׁה יְהוֹשֻׁעַ. וְהַזְּכִיר
בְּמִפְרָשׁ אֶת יְרֵמוֹת, שֶׁהִיא אַחַת מִן הָעָרִים
הָאלוּ.

וּבְנִחְמָיָה (י"א כ"ה כ"ט) מִבְּאֵר דְּגַם בְּזַמַּן בֵּית
שְׁנֵי חֲזָרוּ לְגוֹר בְּיְרֵמוֹת, דְּכַתִּיב: וּבְעִזֵּן
רַמּוֹן, וּבְצֶרְעָה, וּבְיְרֵמוֹת. וְגו'.

וְאֵם כְּנִים הַדְּבָרִים, נִמְצָא דִישׁ לְמָקוֹם זֶה
דִּין עָרֵי חוּמָה, וּבְפֶרֶט שְׁחֲזָרוּ וְקָדְשׁוּהָ בִּימֵי
בֵּית שְׁנֵי.

וְעַתָּה הַנְּנִי שׁוֹאֵל קַמִּיָּה רַבְּנוֹ שְׁלִיט"א, אִם
רְאוּי לְחֶשֶׁשׁ לְגוֹר אוֹ לְבָנוֹת בֵּית דִּירָה
כְּשֶׁהִיא סְמוּכָה כָּל כֶּף לַחֹמַת יְרֵמוֹת
(מִבְּחוּץ), מִדִּינָא דְּאִין עוֹשִׂים מִגְרֵשׁ עִיר
בְּעָרֵי חוּמָה, כְּמִבְּאֵר בְּעֶרְכִּין (ל"ג ב') וְנִפְסַק
בְּרַמְב"ם (שְׁמִיטָה יוֹבֵל, פָּרָק י"ג הַלְכָּה ה')
שְׁדִין זֶה נוֹהֵג בְּכָל עָרֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִכִּי אֵימָא
בְּרַש"י בְּשִׁבּוּעוֹת (טז). דְּבוֹר הַמִּתְחִיל כָּל.